

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2022-2023

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lenka Lazurová

Vliv vzdělávání na chudobu ve stáří

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Neusarová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2022-2023

BACHELOR THESIS

Lenka Lazurová

The impact of education on poverty in old age

Prague 2023

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Jana Neusarová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 2.března 2023

Lenka Lazurová

Poděkování

Děkuji mé vedoucí bakalářské práce paní Mgr.Janě Neusarové Ph.D. za spolupráci a konzultace při zpracování práce a zejména pak za cenné rady, podnětné připomínky a konstruktivní kritiku, kterou mi při vedení práce poskytla.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje vlivu vzdělávání na chudobu ve stáří. Teoretická část, na základě odborné literatury, charakterizuje základní pojmy související s celoživotním vzděláváním, stářím, chudobou, produktivním a postproduktivním věkem. Zabývá se motivací a bariérami spojených se vzděláváním v průběhu života. Praktická část bakalářské práce byla vytvořena pomocí kvantitativní metody. Jejím cílem bylo zjistit, zda celoživotní vzdělávání má vliv na chudobu ve stáří.

Klíčová slova

Bariéry, celoživotní vzdělávání, chudoba, motivace, postproduktivní věk, produktivní věk, senior.

Annotation

The bachelor's thesis is devoted to the influence of education on poverty in old age. The theoretical part, based on professional literature, characterizes basic concepts related to lifelong learning, old age, poverty, productive and post-productive age. Describes motivations and barriers to lifelong learning. It looks at old age from a psychological, sociological and andragogical point of view. The practical part of the bachelor thesis was created using quantitative methods. Its aim was to find out whether lifelong learning has an effect on poverty in old age.

Keywords

Barriers, lifelong learning, poverty, motivation, post-productive age, productive age, senior.

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ	11
1.1 Historie vzdělávání před rokem 1989	13
1.2 Historie vzdělávání po roce 1989	14
2 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	16
2.1 Formální vzdělávání	17
2.2 Neformální vzdělávání.....	19
2.3 Informální učení.....	21
2.4 Další vzdělávání.....	21
3 STÁŘÍ	23
3.1 Definice a etapy stáří	24
3.2 Andragogika a stáří.....	25
3.3 Psychologie a stáří	26
3.4 Sociologie a stáří.....	27
4 CHUDOBA	28
4.1 Chudoba ve stáří	28
4.2 Produktivní věk.....	29
4.3 Postproduktivní věk	30
4.4 Motivace a překážky vzdělávání ve věku produktivním	31
4.5 Vliv vzdělávání na chudobu ve stáří.....	33
4.6 Motivace a překážky vzdělávání ve věku postproduktivním.....	34
PRAKTICKÁ ČÁST	36
5 POPIS A CHARAKTER VÝZKUMU	36
5.1 Cíl výzkumného šetření	36
5.2 Hypotézy	36
5.3 Metodologie výzkumného šetření.....	37
6 SBĚR DAT A ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	38
6.1 Sběr dat	38
6.2 Analýza dotazníkového šetření	39

7	INTERPRETACE DAT DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	62
7.1	Možná řešení.....	63
	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	66
	SEZNAM ZKRATEK	70
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

Chudoba, a především chudoba ve stáří je dnes aktuální téma, nad kterým se pozastavují vlády celého světa. Největší otázkou, která zatím nemá odpověď je, jak tento stav vyřešit. Na území České republiky se zvyšuje počet seniorů. Vzhledem k silným ročníkům obyvatelstva z let 1970 a výše počet seniorů v příštích deseti letech rapidně vzroste. Chudoba provází člověka ve všech dějinách lidstva. Dnes, v moderní době, společnost nabízí nespočet návodů, možností a pomoci, jak chudobě předcházet. Jedním z faktorů je vzdělávání, které může sám jedinec ovlivnit.

Poslední období života je stáří. Je to doba, které se téměř nikdo nevyhne. Během své etapy dospívání a mladé dospělosti se tímto jevem člověk příliš nezabývá. Je zcela zřejmé, že přijde čas, kdy si uvědomuje, že člověk je jen kousek od této doby. V tomto období začíná přemýšlet na svými hodnotami, nad tím, co dokázal, a ještě by chtěl dokázat, ale také, jak být zajištěn ve stáří. Jedním z důležitých činitelů ovlivňující stáří je vzdělání a vzdělávání. Vzdělání je faktor, který napomáhá ke zlepšení svých životních podmínek, uspokojování potřeb, k širšímu výběru pracovních příležitostí a tím k dosažení vyššího výdělku. V dnešní moderní době a době digitálních technologií je téměř nemyslitelné, aby se člověk nevzdělával. Celoživotní vzdělávání je nutné brát jako nezbytnou součást života.

Téma bakalářské práce je zvoleno v návaznosti na dobrovolnou aktivitu autorky práce v domovech důchodců. Autorka se účastní akcí pro aktivní seniory v oblasti, kde sama žije. Velmi často se setkává se seniory, kterým nedostatek finančních prostředků zabraňuje uspokojit základní lidské potřeby a tím je omezuje v běžných činnostech života. Autorka poukazuje na skutečnost rozdílů aktivních seniorů, a to především ve vzdělávání v průběhu jejich života. Lidé, kteří se neustále vzdělávali, jsou i v seniorském věku schopni zajistit si své potřeby nezbytné pro důstojný seniorský život.

Bakalářská práce je rozložena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je rozdělena do 4 kapitol a jejich podkapitol.

První kapitola se věnuje historii vzdělávání, a především vzdělávání před rokem 1989 a po roce 1989. Věnuje se rozdílu v možnostech, potřeb a dostupného vzdělávání jedinců v těchto dvou obdobích. Druhá kapitola se zabývá formami celoživotního vzdělávání a jeho nezbytností. Zaměřuje se na vzdělávání jako jeden z možných faktorů ovlivňujících chudobu ve stáří. Třetí kapitola popisuje stáří z pohledu andragogiky, psychologie a sociologie. Pohledy jsou zaměřeny na stáří, především na skutečnost potřeby se neustále vzdělávat. Čtvrtá kapitola dedikuje potřebu vzdělávání v produktivním a postproduktivním věku. Zaměřuje se na faktor vzdělávání jako předmět, který může ovlivnit chudobu ve stáří.

Praktická část je rozdělena na tři kapitoly. V kapitolách je popsán charakter výzkumu a jeho interpretace. Bakalářská práce v praktické části zkoumá vliv vzdělávání na chudobu ve stáří. K tomuto účelu je zvolena kvantitativní metoda, zpracovaná ve formě dotazníkového šetření s uzavřenými otázkami.

Cílem práce je poukázat na skutečnost, že celoživotní učení a vzdělávání jsou nezbytnou nutností dnešní i budoucí doby, která může ovlivnit chudobu ve stáří. Bakalářská práce zdůrazňuje potřebu vzdělávání v průběhu životní dráhy jako nutný a nezbytný faktor vyvíjející se společnosti.

Bakalářská práce je určena pro širokou veřejnost ve všech obdobích života. Je určena těm, kteří považují vzdělávání za jeden z faktorů vlivu na chudobu ve stáří a těm, kteří se z důvodu svého věku rozhodují, zda nastoupí znovu svou cestu vzdělávání a tím si minimalizují nedostatek v seniorském věku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ

„Čím složitější je život společnosti, tím větší objem znalostí a dovedností si musí každý jednotlivý člověk osvojit, aby se v ní dokázal uplatnit.“¹ Vzdělávání můžeme považovat za proces neustálého přísunu informací a neodmyslitelnou součástí lidského žití. „Z hlediska společnosti je vzdělání jednou z nezbytných podmínek přežití a vývoje. Bez kontinuálního vzdělávání zasahujícího každou novou generaci by se společnost nemohla zdokonalovat a udržet.“²

První známky vzdělávání nacházíme již v antickém Řecku a Římě. V Řecku byla výchova zaměřená na člověka, který rozvíjí svou tělesnou a duševní krásu. Vyvážená výchova těla a mysli probíhala prostřednictvím gymnastické výchovy a mentální dovednosti byly rozvíjeny na filozofických školách.³ Řím považoval výchovu Řecka za bezvýznamnou a vzhledem k politické situaci kladl důraz na vojenský výcvik, který měl naučit respekt, striktnost, řád a vojenskou kázeň. Římané se učí řečnické dovednosti, právu a statečností. Obě výchovy se vývojem doby prolínají.⁴ Platon a Sokrates, kteří byli filozofičtí myslitelé této doby, dali základy pro výchovu a vzdělávání společnosti.

V následujícím období křesťanství, které má kořeny již ve středověku, nabírá na síle a ovládá téměř půl století celý svět. Výslovně určuje směr, způsob a metodu výchovy. Nejdůležitější příčinou rozmachu křesťanství je myšlenka, že před Bohem jsou si všichni rovni a spravedlivě hodnoceni. Tato víra je posílením především pro chudý, utiskovaný lid.⁵ Církev se stala nejmocnější organizací světa.⁶ V době, kdy nebyla

¹ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha.* [Praha]: Tauris, 2001.s. 13. ISBN 80-211-0372-8.

² PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník.* 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. s. 30. ISBN 978-80-247-4748-4.

³ VACÍNOVÁ, Tereza. *Dějiny vzdělávání od antiky po Komenského.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. s. 8. ISBN 978-80-86723-74-7.

⁴ Tamtéž, s. 42.

⁵ Tamtéž, s. 63.

⁶ VACÍNOVÁ, Tereza. *Dějiny vzdělávání od antiky po Komenského.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009.s. 66. ISBN 978-80-86723-74-7.

církev tak bohatou, byly založeny školy pro děti a dospělé bez společenského rozdílu. Cílem využití této instituce bylo šířit své náboženské myšlenky.⁷

Po období tvrdé křesťanské vlády se vracejí známky antiky.⁸ Znaky antiky jsou spojeny s novým humanistickým pojetím člověka, s reformací teologie, která bojuje proti korupci církvi, rozvojem mořeplavectví a jejich objevů, obchodu, financí a výroby.⁹ Doba klade důraz na lidskost, lidskou důstojnost, právo na seberealizaci a na projevenou solidaritu mezi lidmi. Tyto koncepty je možné spatřit v dílech Jana Amose Komenského, zejména právo na vzdělávání pro každého. Jeho dílo stojí na počátku pedagogiky a andragogiky. Komenský, jako jeden z nejvýznamnějších teologů vychází z původní křesťanské víry. S ohledem na věcnou progresivitu jeho díla a důraz na celoživotní vzdělávání, integrační a mezigenerační aktivity ve vzdělávání se zapisuje do dějin jako moderní spisovatel, který ovlivňuje současné vnímání výchovy a vzdělávání.¹⁰

S nástupem osvícenství došlo k přesvědčení, že vzdělání je cesta k nové společnosti. Pomocí vhodné výchovy a záměrného vzdělávání lze člověka zlepšovat a vychovávat. Nežádoucí společenské jevy jako kriminalita, prostituce, a jiné, jsou výsledkem nedostatečné výchovy a vzdělávání. Představitelem této doby je pruský filozof Immanuel Kant, jenž působil na romantické a idealistické filozofy devatenáctého století. Upozorňuje na skutečnost, že lidé v minulých časech věřili autoritám než v sebe sama.¹¹

Následné období národního obrození bylo charakterizováno bojem o češtinu jako o úřední jazyk, rozpadem feudálního řádu a vzestupem buržoazie.¹²

Sociální, ekonomické a environmentální změny, které společnost ve světě zažila posílilo vzdělání na vyšší status úspěchu na trhu práce, tak sociální solidarity a posiluje

⁷ VACÍNOVÁ, Tereza. *Dějiny vzdělávání od antiky po Komenského*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. s. 71. ISBN 978-80-86723-74-7.

⁸ Tamtéž, s. 124.

⁹ Tamtéž, s. 121.

¹⁰ NEUSAROVÁ, Jana. *Zájmové a občanské vzdělávání*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2019. s. 19. ISBN 978-80-143-0.

¹¹ Tamtéž, s. 19.

¹² Tamtéž, s. 20.

a pozitivně působí na jedincovu sebereflexi. Dochází k nárůstu vzdělaných lidí ve všech generacích. Přesto, že dochází k těmto podstatným změnám ve vzdělání, stále jsou společenské skupiny negramotných lidí.¹³

1.1 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ PŘED ROKEM 1989

Vznikem Československa došlo k podpoře vzdělávání dospělých, státní moc koordinuje vzdělávání podle svých představ. Není odstraněna povaha sociálního hnutí, ale je zřejmá snaha prosazovat zájmy státu.¹⁴ Zájem nově vzniklého státu se projevoval různými legislativními a organizačními prostředky, v návaznosti na ministerstvo školství a osvěty vznikl lidový odbor. S tím spojena povinnost zřizovat vzdělávací instituce pak stanoví prováděcí předpisy. V obci s více než dvěma tisíci obyvatel byly zřízeny knihovny. Byla dostupná pouze vybraná a doporučená literatura. Výběr škol upravených právními normami byl všestranný, přesto byl zřetelný vliv státu.¹⁵

Obsah výchovy a vzdělávání odpovídal účelu této doby. Samostatně se řešilo všeobecné vzdělávání, občanská výchova, dějepis, zemědělství, film a rozhlas, a jiné. Později došlo k prohloubení odborného výcviku. Větší pozornost byla věnována jazykovým znalostem, rozšířilo se podnikatelské vzdělání. Vzdělanost národa byla přínosem pro stát, ten zajišťoval i finanční stránku vzdělávání.¹⁶

Příchodem druhé světové války došlo k útlumu rozvoje vzdělávání. Ukončením války dochází k obnovení vzdělávacího procesu, avšak s nástupem komunistické strany bylo vzdělávání striktně přizpůsobeno ideám tehdejší politické strany. Přestože pozorujeme silný rozmach všeobecného i odborného vzdělávání dospělých, politický režim této doby zahrnuje omezení pro některé skupiny obyvatelstva a jejich dětí.¹⁷

¹³ ROZVOJ VZDĚLÁVÁNÍ: Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://archiv.nuv.npi.cz/uploads/nuv/strategie/Dlouhodoby_zamer_CR_2015_2020.pdf

¹⁴ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s. 30. ISBN 978-80-247-4824-5.

¹⁵ Tamtéž, s.31.

¹⁶ Tamtéž, s.32.

¹⁷ Tamtéž, s.33.

V šedesátých a sedmdesátých létech dvacátého století se začalo rozvíjet vzdělávání dospělých, jehož podoba zasahuje do dnešní doby.¹⁸ Reforma vzdělávací soustavy přináší kvalitu i kvantitu ve vzdělávání jednotlivce i společnosti. Příchodem osmdesátých let se tento vývoj zastavil, protože školská reforma nezajišťovala záruku flexibilního vzdělávání. Od tohoto období je jedinou rozšiřující se oblastí vzdělávání dospělých.¹⁹

1.2 HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ PO ROCE 1989

Rok 1989 byl přelomovým rokem v možnostech a potřebách výchovy a vzdělávání na území České republiky. Došlo ke změně politického režimu. V následujících letech se občanům České republiky otevřely dveře v mnoha sférách činností a možností jako je práce, kultura a vzdělávání. Pádem totalitního režimu a otevřením hranic došlo k masivnímu přílivu zahraniční literatury, nových informací. V návaznosti na ně se začaly objevovat nové pojmy, nové obory ve vzdělávání, nové technologie, došlo ke zcela novému rozkvětu všech oborů v české společnosti. Moderní, neustále se rozvíjející technologie a pokrok společnosti kladou větší nároky na vzdělávání lidí.

Potřebu vzdělávání výstižně popisuje Beneš ve své knize *Andragogika*. „*Vzdělávání dospělých prudce roste. Přestává platit představa, že vzdělávání dospělých zabezpečuje sociální politika státu. Vzdělávání není již jen potřeba veřejných statků, stává se potřebou lidí a zbožím, které může vydělávat peníze a má svůj trh.*“²⁰

V současné době dochází k rozvoji celoživotního učení. Společnost klade velký důraz na rozvoj kompetencí jedince a zároveň si uvědomuje, že není možné tento rozvoj pojmout v současném školství. Záměrem vyspělé společnosti je eliminovat nezaměstnanost, vyzdvihnout konkurenceschopnost v oblasti ekonomiky, zapojit občana do společenské soudržnosti a aktivity. Celoživotní učení přináší jedinci příležitost k seberealizaci.²¹

¹⁸ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s.34. .ISBN 978-80-247-4824-5.

¹⁹ Tamtéž, s. 35.

²⁰ Tamtéž, s. 23.

²¹ Tamtéž, s. 36.

Argumentem ke vzdělávání může být pracovní pozice a její vyšší kvalifikace, seberozvoj, sociální kontakt, příležitost k možnostem současného vzdělávání.²² Kromě základního vzdělání, platného podle zákona, nabízí systém vzdělání a následného vzdělávání rozsáhlý výběr eventualit, kterým se chce člověk věnovat. Vzděláváním je možné přispět ke zvýšení finančního ohodnocení a tím hmotného zajištění v následujících letech života, především v etapě seniorského věku.

Vývojem společnosti je vzdělání klíčovou rolí při utváření současného a budoucího hospodářského růstu, protože roční náklady na pracovní sílu výrazně rostou s vyšší úrovní vzdělání. Důležitost je především kladena na rovnost podmínek ve vzdělávání pro všechny²³

²² BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s. 37. ISBN 978-80-247-4824-5.

²³ ROZVOJ VZDĚLÁVÁNÍ: Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2023-01-27]. Dostupné: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://archiv-nuv.npi.cz/uploads/nuv/strategie/Dlouhodoby_zamer_CR_2015_2020.pdf

2 CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Celoživotní vzdělávání jsou „*veškeré účelné formalizované neformální činnosti související s učením, které se průběžně realizují s cílem dosáhnout zdokonalení znalostí, dovedností a odborných předpokladů.*“²⁴

Celoživotní vzdělávání se stalo důležitou potřebou v současném světě. Vzdělávací proces, umožňuje jedinci dosáhnout svých potřeb ve výběru povolání nebo profese, která je spojená s osobním ohodnocením, s finanční odměnou. Odpovědnost za získávání a rozvoj dovedností a schopností, znalostí a odborných znalostí se přenáší na jednotlivce. Každý člověk má své ambice.

Veškeré příležitosti k učení jsou obsaženy v celoživotním vzdělávání. Umožňují mnohostranné přechody mezi vzděláváním a prací. Během života dovolují jedinci získat kvalifikace a kompetence způsobem, který si jedinec sám určí.²⁵

Koncepce celoživotního učení je rozdělena do dvou etap. Do první etapy vzdělávání zahrnujeme:

- formální vzdělávání,
- neformální vzdělávání,
- informální učení.²⁶

Do druhé etapy zahrnujeme další vzdělávání, které dále členíme na občanské, zájmové vzdělávání a profesní vzdělávání.²⁷

Celoživotní vzdělávání především působí na rozvoj jedince, na posilování solidarity rozvíjení demokracie a občanské společnosti. Jejím záměrem je snížení nezaměstnanosti

²⁴ PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-2474-748-4.

²⁵ *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, c2007.s. 86. ISBN 978-80-254-2218-2.

²⁶ Tamtéž, s.9.

²⁷ VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s.19.ISBN 978-80-86723-98-3.

a zvýšení konkurenceschopného prostředí na hospodářský rozvoj společnosti, kooperaci a výchově v rychle se rozvíjejícím evropském a světovém vzdělávání.²⁸

Každá etapa lidstva má svůj vzdělávací a výchovný program, který se neustále vyvíjí. V značné míře je ovlivněno prostředím, ve kterém se společnost nachází a nárůstem lidské populace.²⁹

2.1 FORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Aby výuka záměrného učení měla řád a byla kontrolovatelná, musí mít nějakou formu, kterou lze popsat.³⁰

Formální vzdělávání probíhá převážně v institucích jako jsou školy. Ve školském zákoně jsou definovány jeho úkoly, cíle, organizační podoba a metoda hodnocení. To obvykle zahrnuje dokončení po sobě jdoucích stupňů od základního vzdělání s vysvědčením až po vysokoškolské vzdělání ukončené diplomem.³¹ Dospělý vstupující do formálního vzdělávání, má již představu o cíli, obsahu a výstupu z tohoto procesu.³²

Tento systém je nezbytným základem celoživotního učení, ale je jen jednou částí. Rozvoj vzdělávání pro všechny by měl být v souladu s možnostmi, potřebami a cíli jedince.³³

Školský zákon dále ustanovuje „možnosti každého vzdělávat se po dobu celého života při vědomí spoluodpovědnosti za své vzdělávání“³⁴

²⁸ PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. s. 102. ISBN 978-80-86723-58-7.

²⁹ PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. s.47. ISBN 978-80-247-4806-1.

³⁰ PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. Praha: Grada, 2010. s. 38. ISBN 978-80-247-3235-0.

³¹ Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, c2007. S.9. ISBN 978-80-254-2218-2.

³² MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. Lidské zdroje. S.26. ISBN 80-7357-045-9.

³³ VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 16. ISBN 978-80-86723-98-3.

³⁴ Zákon č.561/2004Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon) In: *Sbírka zákonů České republiky*.2004, [online]. [cit. 2023-01-10]. § 2, odst.1, písmeno h. Dostupné z https://ppropo.mpsv.cz/zakon_561_2004

Mimo denního studia se pro uchazeče o formální vzdělávání nabízí možnost studovat večerně, distančně i kombinovaně. Tyto formy jsou především ve středoškolském vzdělávání. Na vysokých školách kromě prezenčního vyučování je možné studovat distančně nebo kombinovaně. Vzhledem k informačním a komunikačním médiím je distanční vzdělávání především o samostudiu. Kombinované studium je složeno ze studia prezenčního i distančního.³⁵

Školy mohou vzdělávání poskytovat po souhlasu zřizovatele, kterým je obec nebo krajský úřad a vycházejí z celostátního vzdělávacího programu. Financování základního vzdělávání je plně hrazeno z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. V případě studia na soukromých středních a vysokých školách je požadován příspěvek studenta.³⁶

Z informace Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ) formální vzdělávání využívají především mladší ročníky. S vyšším věkem zájem o vzdělávání klesá. V roce 2016 se formálně vzdělávalo 90 000 studentů, z nichž je přibližně polovina ve věku do třiceti let.³⁷ Výsledky dalšího šetření budou známy koncem roku 2023.³⁸

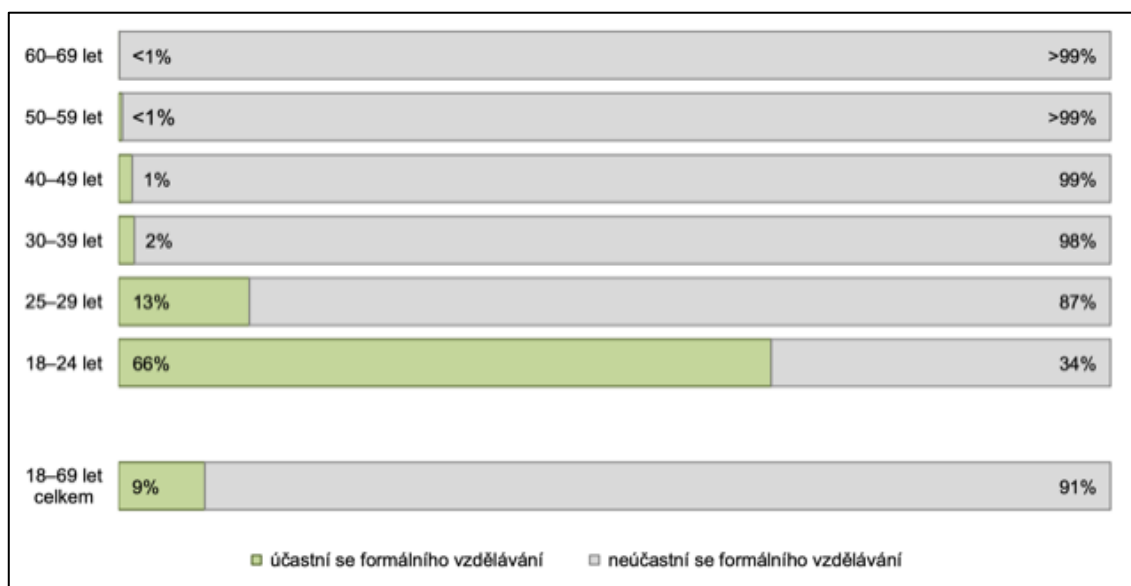
³⁵ PŮBALOVÁ, Božena, ed. *Vzdělávání dospělých v České republice: výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. Praha: Český statistický úřad, 2018. Lidé a společnost. S. 8. ISBN 978-80-250-2836-0.

³⁶ VYHNÁNKOVÁ, Kateřina. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. s. 86. ISBN 978-80-86723-46-4.

³⁷ PŮBALOVÁ, Božena, ed. *Vzdělávání dospělých v České republice: výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. Praha: Český statistický úřad, 2018. Lidé a společnost. s. 17. ISBN 978-80-250-2836-0.

³⁸ Šetření o vzdělávání dospělých. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/setreni_o_vzdelavani_dospelych

Obrázek 1: Účast dospělých ve formálním vzdělávání dle věkových kategorií



Zdroj: ³⁹

2.2 NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Neformálním vzděláváním člověk získává informace, dovednosti, znalosti, které mohou pomoci při výkonu povolání a jeho společenského postavení. Uskutečňuje se v prostorech zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích organizací, v prostorech škol, pracovních úřadů a dalších institucí. Jazykové kurzy, počítačové školení, různé druhy rekvalifikačních kurzů a další vzdělávací aktivity zahrnujeme do neformálního vzdělávání.⁴⁰

Neformální vzdělávání je nejčastěji prováděnou ucelenou organizovanou formou vzdělávání dospělých. Poznatky a dovednosti jsou zprostředkovány pomocí odborného lektora, učitele nebo kompetentní osoby. Výstupem tohoto vzdělávání může být osvědčení nebo certifikát. Aktivity neformálního vzdělávání jsou většinou kratší, což má za následek rychlejšího řešení potřeb osobního života. Účastníci neformálního

³⁹ PŮBALOVÁ, Božena, ed. *Vzdělávání dospělých v České republice: výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. Praha: Český statistický úřad, 2018. Lidé a společnost. S.17. ISBN 978-80-250-2836-0.

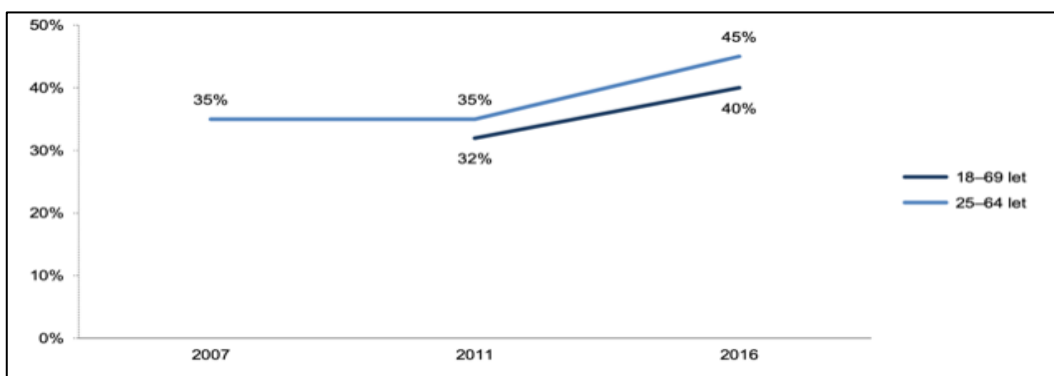
⁴⁰ PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. s.101. ISBN 978-80-86723-58-7.

vzdělávání absolvují tuto aktivitu převážně ve svém volném čase. V případě školení v rámci profesního požadavku zaměstnavatelů je výuka spojená s pracovní dobou.⁴¹

Zapojení jedinců do procesu neformálního vzdělávání je ovlivněno mnoha faktory. Jedná se o společnost, ve které se nachází, ekonomickou potřebou, ale i myšlenkou ovlivnit svůj budoucí život. Potřebu vzdělávání může ovlivňovat jedinec sám, může to být také požadavek zaměstnavatele, v případě ztráty zaměstnání se stává vlivem pracovní úřad s nabídkou rekvalifikačního kurzu. Motivací je především kariéra a pracovní postavení na současném pracovním trhu.⁴²

Podle dat ČSÚ z let 2016 účast na neformálním vzdělávání roste. Autorka uvádí současné dostupné poznatky. Tak jako bylo uvedeno v kapitole 2.1 nové výzkumy ČSÚ budou zveřejněny koncem roku 2023. Pro úplnost je k náhledu tabulka, která potvrzuje nárůst osob ve formálním vzdělávání.

Obrázek 2: Účast dospělých v neformálním vzdělávání dle věkových kategorií, 2007-2016



Zdroj: ⁴³

⁴¹ PŮBALOVÁ, Božena, ed. *Vzdělávání dospělých v České republice: výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. Praha: Český statistický úřad, 2018. Lidé a společnost. s. 24. ISBN 978-80-250-2836-0.

⁴² Tamtéž, s. 24.

⁴³ Tamtéž, s. 25.

2.3 INFORMÁLNÍ UČENÍ

V informálním učení postupně jedinec nabývá nové vědomosti a kompetence, osvojuje si dovednosti a rozvíjí efektivně své schopnosti. Informální učení není vymezeno právními normami, není záměrné ani organizované. Přesto je jeho důležitost rovna formálnímu i neformálnímu vzdělávání.⁴⁴

Kompetence, jenž jedinec získává mimoškolně, vyvolávají u jedince podnět pro další kariéru a rozvoj osobnosti. Nově nabyté informace, dovednosti prostřednictvím tohoto učení nemusí být vždy k užitku. Zručnost, tedy kompetenci, si může osvojit zloděj aut, skořápkář k podvodu a další. V těchto skupinách, odchylovajících se od společenských norem, informální učení probíhá celoživotně a záměrně. Záměrné je tedy učení jedince ze své vlastní vůle. Četba knihy, sledování jazykových kurzů, sledování odborných pořadů, vede k získávání nových informací s cílem seberozvoje. Nezáměrné učení nemůžeme jasně definovat, jedná se o všechny získané aktivity a informace během života jedince. Hodnota a množství aktivit, spojených s učením, je ovlivněno prostředím, v němž se jedinec nachází.⁴⁵

2.4 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Další vzdělávání se uskutečňuje po vstupu jedince na trh práce. Zaměřuje se následné rozšíření vědomostí, dovedností, znalostí, zkušeností a kompetencí, které jedinec uplatňuje ve své pracovním, občanském a osobním životě. Uskutečňuje se po absolvování základního vzdělání. Další vzdělávání rozdělujeme na občanské, zájmové a profesní.⁴⁶

„Občanské vzdělávání zahrnuje různorodé oblasti společenského života od etické, estetické, právní. přes všeobecně vzdělávací, ekologickou, ekonomickou

⁴⁴ *Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, c2007. s.9.ISBN 978-80-254-2218-2.

⁴⁵ TRÁVNÍČKOVÁ, Dana. *Informální učení dospělých*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií Katedra sociologie. Vedoucí práce Prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc. S.15-18.

⁴⁶ VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 19.ISBN 978-80-86723-98-3.

až po komunitní, sociální až politickou.“⁴⁷ Nejdůležitějším úkolem občanského vzdělávání je zapojení se do veřejného života.⁴⁸ Obsahem vzdělávání je se orientovat a zdokonalovat ve veřejných činnostech, které vedou k uspokojování zájmů jedince a společnosti a s tím spojené kvality života a vytváření celistvosti společnosti.⁴⁹

Z určitostí se dá říct, že každý člověk má nějaký zájem, zálibu, koníčka. Vytváří pro něj časový prostor, ve kterém se realizuje. S osvojováním nových technologií, materiálů, manuálně nebo psychicky dochází k rozvoji jeho kompetencí, dovedností, vědomostí, zručnosti. Sebevzděláváním zvyšuje svoji hodnotu na trhu práce a ve společnosti a přispívá k uspokojování svých potřeb v současné i budoucí etapě života. Sám se vzdělává, sám se realizuje. Zájmové vzdělávání je nezbytnou součástí rozvoje osobnosti. Jedná se o vzdělávání dobrovolné, pro jedince se může stát formou duševní hygieny.

Šerák ve své knize „Zájmové vzdělávání dospělých uvádí, že podle jiných autorů je edukační aktivita především přínosem pro zlepšení životních podmínek jedince a prohloubení jeho svobody.⁵⁰

Profesní vzdělávání se rozvíjí s nástupem do zaměstnání nebo s podnikatelskou činností. S nástupem nových technologií na pracovišti dochází k potřebě rozvíjení odborných znalostí. Často bývá podněcováno samotným zaměstnavatelem, vázáno může být na obsazení pracovního místa s požadovanou kvalifikací a také na ambice samotného jedince, které mohou být spojovány s finančním zajištěním po celé délce života nebo kariérním růstem, tedy společenskou prestiží.

„Odborné vzdělávání je chápáno jako předpoklad osobní a společenské prosperity. Jeho význam roste stejně jako počet účastníků a vynaložených prostředků. Zároveň se mění jeho formy a prostředky“⁵¹

⁴⁷ NEUSAROVÁ, Jana. *Zájmové a občanské vzdělávání*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2019. s. 31. ISBN 978-80-143-0.

⁴⁸ Občanské vzdělávání dospělých. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/obcanske-vzdelavani-dospelych-1>

⁴⁹ VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 22. ISBN 978-80-86723-98-3.

⁵⁰ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. s. 46. ISBN 978-80-7367-551-6.

3 STÁŘÍ

Stáří je životní etapa, která je ohraničena narozením a smrtí. Stáří provází dvě období. Spodní věková hranice, kdy jsou určité změny pozorovatelné, jako je nemoc, zpomalení kognitivních funkcí, a horní věková hranice, která znamená konec života. Každá hranice má své období, nelze ji přesně určit. U každého jedince je tento stav individuální. Nástup spodní hranice je ovlivněn mnoha faktory, jako jsou společnost, kultura a obzvláště genetická dispozice. Do těchto faktorů zahrnujeme prostředí, v němž člověk žije, jeho hodnoty, pracovní prostředí, společnost a jiné.⁵²

„Stáří není choroba, i když je zvýšeným výskytem chorob provázeno, a ztráta soběstačnosti není nezbytným, zákonitým důsledkem stárnutí.“⁵³ Vývojem společenské doby se zdravotní i kognitivní funkce ve stáří zlepšují, v návaznosti na tuto skutečnost se věková hranice prodlužuje. Stáří je spojeno s pojmy jako je nemoc, sociální vyloučení, ageismus, pauperizace. Etapa stáří je individuální. Jinak se cítí člověk, který je omezen nemocí a jinak člověk, který je zdravý. Hlediska jako jsou průběžné vzdělávání, duševní hygiena, pohyb, socializace a jiné ovlivňují následně věk stáří u jedince.

Na stáří se člověk připravuje, především se snaží zajisti ať už finanční rezervou, nebo hromaděním majetku, ale také vzděláváním. Je to skutečnost, kterou je jedinec sám schopen zcela ovlivnit. Nutno poukázat na skutečnost, že člověk se určitým způsobem vzdělává po celý život.

⁵¹ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s. 158. ISBN 978-80-247-4824-5.

⁵² SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). s.14. ISBN 978-80-247-3850-5.

⁵³ MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009.s.16 .ISBN 978-80-210-5029-7.

3.1 DEFINICE A ETAPY STÁŘÍ

Stáří je přirozený průběh života. Je výsledkem a projevem geneticky podmíněných evolučních procesů, které jsou ovlivněny nemocemi, životním stylem, životními podmínkami. Je spojeno s významnými společenskými změnami jako je samostatnost dětí, odchod do starobního důchodu, změna sociální úlohy. Příčiny a následky se prolínají, a tak se jednotná definice a vymezení časového úseku stáří nedá zcela určit.⁵⁴

Stáří je zkušenost, která se dotýká téměř každého člověka. Stáří a stárnutí nelze pojmout jako úpadek, ztrátu síly, ale i jako začátek období, které má svou hodnotu. Proces stárnutí je ovlivněn přístupem samotného jedince.⁵⁵

Mühlpacher rozděluje stáří do čtyř skupin. Biologické stáří, kdy se tělo člověka již nedokáže dostatečně regenerovat a adaptovat. Sociální stáří, zde dochází ke změně sociální role například z rodiče na prarodiče, odchod z produktivního věku do postproduktivního věku, a to nástupem starobního důchodu.⁵⁶ Kalendářní (chronologické) stáří je určeno věkem, ve kterém dochází k involuci. Lidský život se po staletí prodlužuje, v současnosti dochází k posunu hranice stáří na věk kolem 65 let. Poslední skupinu popisuje jako dlouhověkost. Dlouhověkost je daná věkem, který je z větší části ovlivněn vývojem medicíny. Hranice dosahující věku 125 let je téměř nepokořena.⁵⁷

V poslední době se segmentuje stáří do následujících etap věku:

- 65-74 mladí senioři-jedinec se přizpůsobuje nové skutečnosti jako je volný čas, nové aktivity a jiné,
- 75-84 staří senioři – změna kognitivních funkcí, multimorbidita,

⁵⁴ MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s.18. ISBN 978-80-210-5029-7.

⁵⁵ ONDRUŠOVÁ, Jiřina. Stáří a smysl života. Praha: Karolinum, 2011. s. 13. ISBN 978-80-246-1997-2.

⁵⁶ Tamtéž, s.19.

⁵⁷ MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s.21. ISBN 978-80-210-5029-7.

- 85 a více velmi staří senioři-důraz kladen na soběstačnost.⁵⁸

3.2 ANDRAGOGIKA A STÁŘÍ

*„Andragogika je vědní a studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení dospělých. Existují rozdílné koncepty andragogiky. V našem pojetí je andragogika specifická součástí věd o výchově, vzdělávání a vyučování“*⁵⁹

Pojem andragogika je převážně používáný v zemích střední Evropy, nicméně má stejný význam jako vzdělávání dospělých.⁶⁰

Andragogika jako věda bezprostředně spojená s praxí se zaměřuje na skutečnost zásahu jedince do praxe a následným vyrovnáním se se změnou, kterou sám vyvolal. Vše, co se děje uskutečněním vědy v praxi se děje ve prospěch člověka. Andragogika utváří jedince pomocí výchovných a vzdělávacích činností. Ucelený systém „výchovy a vzdělávání“ umožňuje dospělému jedinci získat druhou šanci ve vzdělání, rozvíjet své hodnoty, postoje, kompetence, osobní a společenské vlastnosti, nezbytné pro plnohodnotný osobní i pracovní život.⁶¹

Zájem o vzdělávání dospělých je na společenském vzestupu. Jeho příčinou je vývoj společnosti a jejích požadavků, prodlužování věku života a následné neschopnosti v pozdějším věku najít uplatnění na trhu práce. Senioři jsou skupinou lidí, která silně ovlivňuje politické dění dané země, pro společnost jsou nejenom problémem, ale předmětem zájmu a výzkumu.⁶²

Součástí andragogiky je geragogika, která se v obsahu a terminologii vyvíjí. Je nezbytná pro vývoj společnosti, celoživotního učení a vzdělávání. Je pedagogickou vědou zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů. Význam vzdělávání seniorů

⁵⁸ MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s.21. ISBN 978-80-210-5029-7.

⁵⁹ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s. 11. .ISBN 978-80-247-4824-5.

⁶⁰ Tamtéž, s.49.

⁶¹ PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. s.94. ISBN 978-80-86723-58-7.

⁶² BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s. 110-111. .ISBN 978-80-247-4824-5.

spočívá v hledání nové perspektivy v jejich životě, přispění v pomoci, péči a podpoře seniorů.⁶³

3.3 PSYCHOLOGIE A STÁŘÍ

Psychické a fyzické projevy jsou jevy, které upozorňují na stárnutí člověka. Již v období starší dospělosti jsou patrné psychické a tělesné změny u jedince. Zastavit tento stav není v lidských silách. V této době je člověk nucen se vypořádat se svými aktuálními možnostmi a schopnostmi. S věkem dochází ke změně pohledu na současnost.⁶⁴

Mnoho starších lidí plánuje dál svou budoucnost. Mají své záliby a zájmy, kterým se mají čas věnovat, cestují, jsou aktivní v různých spolcích, nebo se dál vzdělávají.⁶⁵

Edukační aktivity přináší seniorům možnost zvýšení životní úrovně, aktivně je zapojuje do společenského života a upevňuje fyzické i duševní zdraví.⁶⁶

Ve vzdělávání seniorů je nutné přihlídnout k souhrnu schopností učít se v dospělém věku:

- pro starší lidi je těžší se učit, pokud vyhodnotí učivo, které pro ně postrádá smysl, v opačném případě jsou výsledky shodné s mladšími ročníky,
- starší lidé mají horší uspořádanost v technice učení,
- rychlost výkladu předmětu učiva je pro ně hůř pochopitelná,
- pro starší lidi je nutné opakovaně cvičit naučené, lépe si naučené zapamatují,
- starší lidé jsou si více nejistí při uplatnění naučeného,
- celek učiva je pro starší lidi přehlednější a snáze zapamatovatelnější,
- Učení je ovlivněno nadáním a zdravím jedince.⁶⁷

⁶³ MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009.s.144. ISBN 978-80-210-5029-7.

⁶⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 229. ISBN 978-80-246-1318-5.

⁶⁵ VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s.122. ISBN 978-80-7452-008-2.

⁶⁶ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s.43. ISBN 978-80-247-5446-8.

„Učit se není primárně vyvoláno procesem stárnutí, ale jde o vliv somatických, sociálních, psychických, pedagogických a biografických činitelů.“⁶⁸

3.4 SOCIOLOGIE A STÁŘÍ

Lidský kontakt, být součástí společnosti, být finančně zajištěný a zajistit tím své základní prostředky je starostí každého člověka, který nastupuje do poslední části svého života. Rozdíly mezi lidmi, kteří přicházejí do období stáří je značný. Jak již bylo uvedeno, záleží na biologických a genetických dispozicích, individuálních potřebách jedince ve vzdělání a dalšího vzdělávání, finančních možnostech a společnosti, ve které se nachází.

Ze sociálního hlediska je dnešním standardem ve společnosti krása. Projevy stárnutí krásy nejsou u mužů tak negativně hodnoceny jako u žen. U mužů je stáří bráno jako zralost, vrásky přidávají na zkušenosti a šedý vlas je současným trendem. Úbytkem krásy se staří lidé dostávají do sociálního znevýhodnění.⁶⁹

Život starých lidí se ve společenské zóně zužuje, nakonec může obsahovat jen velmi malý prostor ve svém domově nebo zařízení. Zúžením prostoru dochází ke ztrátě společenských vazeb, které mohou vést k osamělosti.⁷⁰ Přípravou výchovy a vzdělávání před stářím lze tuto skutečnost eliminovat.

K souběhu všech skutečností života dochází až ve stáří. Souhrn schopností, dovedností, vědomostí a kompetencí představuje nevyčerpatelný zdroj životních zkušeností seniorů. Získávání informací, zkušeností z tohoto zdroje je pro společnost přínosem jak v krizových, tak v politických, ekonomických, pracovních sférách života.⁷¹

⁶⁷ VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd.2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s.106.ISBN 978-80-7452-008-2.

⁶⁸ VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd.2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s.106.ISBN 978-80-7452-008-2.

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007.s. 41. ISBN 978-80-246-1318-5.

⁷⁰ Tamtéž, s. 415.

⁷¹ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). s.21. ISBN 978-80-247-3850-5.

4 CHUDOBA

Chudoba obecně označuje stav člověka, který trpí určitým nedostatkem. Chudobu definujeme jako absolutní, která je měřitelná, například určuje finanční částku na den, nebo subjektivní, kde se částka srovnává s životními podmínkami obyvatel jiné země. Pro obyvatele Konga by byla částka padesáti korun na den známka movitosti, pro občana České republiky znamená chudobu. Člověk si chudobu uvědomuje. Chudoba ho staví ve společnosti do negativního sociálního statusu.⁷²

Chudobu můžeme definovat a měřit odlišně, ale vždy se jedná o podřadný životní styl s vážnými společenskými důsledky a konsekvencemi pro postiženého jedince.⁷³

„Podle individualistických teorií (H. Spencer) je chudoba osobní věcí každého, respektive věcí osobní neschopnosti a nezájmu zapojit se do výdělečné činnosti.“⁷⁴

Pokud se člověk nachází v postproduktivním věku a čelí chudobě, je tento proces obtížné zvrátit. Systém České republiky má vypracovaný systém pomoci. Jedna z pomoci je sociální dávka, která může jedinci pomoci na cestě k vyvážení se ze stavu chudoby. Je to ovšem jen dočasná pomoc, osoba v produktivním i postproduktivním věku, za předpokladu dobrého zdravotního stavu, je sama nebo za pomoci příslušných organizací schopná zvrátit tento stav.

4.1 CHUDOBA VE STÁŘÍ

Česká republika se zařadila v roce 2006 k zemím, kde je vyšší počet seniorů než dětí. Tento počet se rok od roku zvedá. Prodlužování délky života dochází změnou životních a pracovních podmínek, kvalitnější zdravotní péčí a sociální ochrany. Vlivem nárůstu jedinců v období stáří se vytvářejí nové požadavky na zboží, služby, vzdělávání a jiné.⁷⁵

⁷² ČERNÝ, Michal. *Npi Metodický portál RVP.cz* [online]. [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23058/informacni-chudoba-jako-edukacni-vyzva-i.html>

⁷³ Sociologická encyklopedie Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. hlavní editor: Zdeněk R. Nešpor [online]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Chudoba>

⁷⁴ Tamtéž, [cit. 2023-01-15].

⁷⁵ PTÁČKOVÁ, Hana a Radek PTÁČEK. *Psychosociální adaptace ve stáří a nemoci*. Praha: Grada, 2021. *Psyché* (Grada). s.16. ISBN 978-80-271-0876-3.

Ze zjištěných dat Českého statistického úřadu se zvyšuje počet obyvatel, kteří jsou v důchodovém věku. Zvyšují se i počty seniorů, kteří se rozhodli být začleněni aktivně do pracovních poměrů. Z tabulky uvedené níže je zřejmé, že nejvyšší počet lidí pod hranicí chudoby, jsou ti, kteří mají neukončené nebo základní vzdělání. Autorka uvádí pouze výňatek z tabulky osob ohrožených příjmovou chudobou.

Obrázek 3: Osoby ohrožené příjmovou chudobou podle věku a pohlaví v roce 2020

Ukazatel	Celkem		Věk 0 - 17 let		Věk 18 - 64 let		Věk 65 a více let	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Počet osob pod hranicí příjmové chudoby	620 502	372 133	114 020	112 240	275 823	184 032	230 659	75 862
Nejvyšší dokončené vzdělání v domácnosti v procentech								
Neukončené a základní vzdělání	50,8	41,0	59,7	69,8	51,8	36,2	48,1	25,4
Středoškolské vzdělání	11,9	7,6	14,2	10,9	9,0	6,3	17,8	8,6
Vysokoškolské vzdělání	3,5	2,7	4,3	3,6	3,1	2,4	4,4	2,2

Zdroj: ⁷⁶

Z tabulky je zřejmé, že vzdělání má nemalý vliv na chudobu. Výší dosaženého vzdělání se počet osob v příjmové chudobě snižuje. Lze tedy vyvozovat fakt, že vzdělání a vzdělávání je důležitým faktorem ve vlivu na chudobu, především chudobu ve stáří. Dalšími aspekty jsou nezaměstnanost.

4.2 PRODUKTIVNÍ VĚK

Produktivní věk, neboli aktivní věk, je období člověka, kdy je práceschopný. Vzděláváním určuje svou hodnotu na trhu práce, ve společenském životě. Po ukončení povinného vzdělání, a ve většině případů dovršením svéprávnosti, si volí sám cestu své profese, které se chce věnovat, dál se v ní rozvíjet, zdokonalovat. Získává zkušenosti, které aplikuje do pracovních, osobních a společenských potřeb.

V průběhu života mnohdy dochází ke změně profese, povolání, oboru činnosti. Důvodem ke změně může být ztráta zaměstnání a tím neuplatnění na trhu práce, změna

⁷⁶ ODBOR STATISTIKY TRHU PRÁCE A ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ, ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zaostřeno na muže a ženy 2021*. 1. Praha: Český statistický úřad, Úřad vlády ČR, 2022. s. 88. ISBN 978-80-7440-288-3.

bydliště, ztráta zájmu o profesi, nízké finanční ohodnocení a jiné. Tyto aspekty však mohou být důvodem k nástupu do dalšího procesu vzdělávání.

Podle magazínu Českého statistického úřadu dochází ke snížení počtu osob v produktivním věku. V roce 2050 by mělo být v produktivním věku téměř polovina obyvatel Česka.⁷⁷ Lze tedy očekávat, že hranice produktivity se bude dále posouvat do vyššího věku.

Zanedbávání vzdělávání a kariérního růstu lidí kolem čtyřicátého roku života předpovídá jejich zranitelnost o deset let později, častěji jsou před důchodovým věkem vytlačeni z trhu práce kvůli nedostatečným vědomostem, nedostatečné odbornosti a kvalifikaci.⁷⁸

4.3 POSTPRODUKTIVNÍ VĚK

Postproduktivní věk je vázán na odchod do důchodového věku a tím ukončení pracovních činností. Jedinci začíná zcela nová etapa života, s níž je třeba se vyrovnat. Získání nově nabytého volného času přináší radost i smutek. Ze strany seniorů často slycháváme, že jsou sami, nic je nebaví, už jim to nemyslí jako za mlada. Právě procesem vzdělávání je třeba odstranit tyto negativní jevy a naopak jedinci, kteří se stále ve svém seniorském věku zapojují do společenských, vzdělávacích, zájmových aktivit jsou po zdravotní, psychické a fyzické stránce odolnější.

Pouze dětství a mládí bylo ještě do nedávna spojováno se vzděláváním a výchovou. Tato teorie již neplatí, výchova a vzdělávání se čím dál častěji zaměřuje na celoživotní vzdělávání. Úkolem takového vzdělávání je vytvoření předpokladů a příležitostí ke vzdělávání tak, aby se jedinec dobrovolně a průběžně vzdělával a tuto potřebu uspokojoval v celém průběhu života. Předdůchodová příprava jedinců, aby úspěšně a pozitivně stárli, je neprávem podceňovaná. Je třeba ji chápat jako přirozenou součást

⁷⁷ NĚMEČKOVÁ, Michaela. Lidí v produktivním věku bude ubývat. *STATISTIKA&MY: Magazín Českého statistického úřadu* [online]. 2019 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23058/informacni-chudoba-jako-edukacni-vyzva-i.html>

⁷⁸ TOMES, Igor a Kateřina ŠÁMALOVÁ. *Sociální souvislosti aktivního stáří*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3612-2.

koncipované andragogiky, tak aby jedinec pochopil podstatu stáří, jeho délku a vliv na něj.⁷⁹

Přípravu na stáří je možné dělit do tří fází, dlouhodobou, která je celoživotní, střednědobou jejíž počátek nastává ve střední délce života a krátkodobou, která nastupuje dva až tři roky před samotným odchodem do důchodového věku. Všechny fáze zahrnují zdravý životní styl, rozvíjení duševních a fyzických aktivit, udržení zájmových činností, které jsou důležité pro důchodový věk.⁸⁰

4.4 MOTIVACE A PŘEKÁŽKY VZDĚLÁVÁNÍ VE VĚKU PRODUKTIVNÍM

Rozvíjení procesu vzdělávání vychází z motivace, emočního stavu a schopností člověka vzdělávat se.⁸¹

Pokud se zaměříme na motivaci, rozlišujeme motivaci vnitřní a vnější. Ke vzdělávání může člověka motivovat jeho vnitřní motivace, seberealizace. Je iniciována z vlastní vůle a nepředstavuje pro něj žádný problém. Vnější motivace naopak může být tlakem společnosti, ve kterém se nachází, nebo ze strany zaměstnavatele, který požaduje si doplnit vzdělání, které souvisí s výkonem profese. Rozdíl mezi vnitřní a vnější motivací nemusí být žádný, obě jedince mohou uspokojovat. Motivace je tedy energie lidského jednání, která může být stimulem pro vzdělávání se.⁸²

Beneš popisuje několik ovlivňujících faktorů pro další zájem o vzdělávání:

- kontakt v sociálním prostředí – mají potřebu sdílet prostor s jinými jedinci, rozvinout přátelství, upevnit své sociální postavení,
- sociální impulsy – rozvíjí podněty k činnosti,

⁷⁹ MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009.s.132. ISBN 978-80-210-5029-7.

⁸⁰ Tamtéž, s. 133,

⁸¹ MUŽÍK, Jaroslav. *Andragogická didaktika*. Praha: Codex Bohemia, 1998. s. 15.

ISBN 80-85963-52-3.

⁸² RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.s.97-98. ISBN 978-80-210-4779-2.

- profesní důvody – zvýšení své kvalifikace nebo rekvalifikace v pracovním prostředí,
- vnější očekávání – jedinec očekává podporu ze strany zaměstnavatele, rodiny, přátel, poradenských služeb,
- kognitivní zájmy – jedinec vychází ze svých zkušeností a dovedností, které uplatní ve vzdělávání.⁸³

Rozdíl motivací se ve věkových skupinách liší. Mladší jedinci považují vzdělávání jako nástroj pro svou pracovní kariéru, starší lidé uspokojují vzděláváním svůj volný čas. Obě skupiny čelí dalším bariérám ze strany rodiny, vzdálenosti vzdělávacího zařízení, finančního nedostatku, věku a jiné.⁸⁴

Jedinci, kteří by se chtěli zapojit do procesu vzdělávání a ovlivnit tak svůj budoucí život, mohou čelit překážkám. Tak jako jsou motivace vnitřní i vnější, jsou takto rozdělené i bariéry.

Mezi bariéry vnitřní neboli osobní zahrnuje Rabušicová s Rabušicem

- *akceptace zažitého tradičního modelu vzdělávání (kontinuálního a umístěného do mladého věku),*
- *vlastní přesvědčení o dostatečnosti znalostí a dovedností pro výkon profese,*
- *malý zájem o osobní rozvoj cestou formálního vzdělávání,*
- *demotivující zkušenosti ze školy.*⁸⁵

Mezi vnější bariéry řadí „nedostatek vnějších impulzů ke vzdělávací aktivitě (není nutné studovat pro udržení zaměstnání, není nutné studovat ani pro získání zaměstnání)⁸⁶

⁸³ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s. 106. ISBN 978-80-247-4824-5.

⁸⁴ Tamtéž, s. 83.

⁸⁵ RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 105. ISBN 978-80-210-4779-2.

⁸⁶ Tamtéž, s. 105.

Všechny motivace i bariéry ovlivňují následný život. Jedním z důvodů ke vzdělávání je zajištění soběstačnosti v následující životní dráze jedince. Zahájení vzdělávání v průběhu života jedince je velký krok, krok, který má vliv na jeho budoucí život, především stáří.

4.5 VLIV VZDĚLÁVÁNÍ NA CHUDOBU VE STÁŘÍ

Vzdělání a následné vzdělávání jedince v průběhu životní dráhy je pouze jeden z mnoha faktorů, který ovlivňuje chudobu ve stáří.

Naše společnost je svědkem demografických změn a délka života se prodlužuje způsobem, který v historii lidstva nikdy před tím nebyl. Všechny tyto aspekty vytvářejí tlak na změnu chápání stárnutí a pohledu na stáří. Vyžadují reformu jednotlivých politik a institucí. Na změny ve struktuře obyvatelstva musí reagovat nejen sociální, důchodový a zdravotní systém, ale také trh práce a vzdělávací systém a školství v nejširším slova smyslu. Vzdělávací systém ovlivňuje nejen zdraví a zaměstnanost, ale také dovednosti a schopnost lidí aktivně žít ve společnosti.⁸⁷

V kontextu dlouhověké společnosti je úkolem připravit co nejrychleji jedince na potřebu celoživotního učení a vzdělávání, která je podmínkou pro osobní růst, s tím spojené udržení zdravého konkurenčního trhu práce a nezaměstnanosti v optimální míře a rozvíjet jeho dovednosti, vědomosti a kompetence. Naučit jedince mít pozitivní motivaci k celoživotnímu učení a vzdělávání a naučit ho pochopit jeho smysl v jednotlivých oblastech života.⁸⁸

„Většina dospělých se neučí z radosti z učení samého, ale za účelem řešení konkrétních problémů.“⁸⁹

⁸⁷ VIJA, Petr. Role vzdělávání v přípravě na stárnutí a prodlužování lidského života – 1. část. Npí. Metodický portál RVP.CZ [online]. [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/19705/ROLE-VZDELAVANI-V-PRIPRAVE-NA-STARNUTI-A-PRODLUZOVANI-LIDSKEHO-ZIVOTA-1-CAST.html>

⁸⁸ RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.s. 105. ISBN 978-80-210-4779-2.

⁸⁹ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). s. 107. ISBN 978-80-247-4824-5.

4.6 MOTIVACE A PŘEKÁŽKY VZDĚLÁVÁNÍ VE VĚKU POSTPRODUKTIVNÍM

Prodlužování života je spojeno s řešením problémů souvisejících s kvalitou života v postproduktivním věku. Pro každého jedince má kvalita života jiné hodnocení a je závislá na věku, pohlaví, vzdělání, společenském a profesním statutem. Potřeba aktivity i pocitu být užitečný je zachována i ve stáří. Odchodem do důchodového věku jsou aktivity, které vykonával do této doby, omezeny, ztrácí sociální kontakt, ztrácí svou profesní roli. Tento negativní vliv pak snižuje jeho lidskou hodnotu. Náhradou může být vzdělávání v seniorském věku. Tato aktivita může napomoci člověku znovu se začlenit do společenského života, navázat nové kontakty, přispět ke zlepšení života jak po stránce duševní, tak zdravotní.⁹⁰

Občanům v postproduktivním věku umožňují vzdělávání Akademie třetího věku a Kluby aktivního stáří, v neposlední řadě Univerzity třetího věku. Univerzity mohou představovat studium společně s mladšími ročníky. Obě skupiny si předávají své vědomosti, zkušenosti, dovednosti. Jedna z druhé profituje. Akademie třetího věku poskytuje vzdělávání především v menších městech. Obsahem výuky se přizpůsobují individuálním zájmům a potřebám jedinců v návaznosti na jejich místní potřeby. Kluby aktivního stáří rozvíjejí společenské vztahy ve větší míře. Rozvíjejí především osobní zájmy jedinců. V rámci celoživotního učení jsou zřizovány Univerzity třetího věku. Je to nejnáročnější vzdělávání pro seniory.⁹¹

Účinnou edukaci seniorů můžou ohrozit jejich překážky. Podle obsahu jsou děleny:

- informační bariéry – překážka, která souvisí se schopnostmi a možnostmi,
- využívání moderních technologií k získávání potřebných informací,
- situační bariéry – jsou odrazem životní situace jedince jako je nedostatek finančních prostředků, volný čas věnují péči o nemocného partnera, vzdálenost instituce vzdělávání od místa bydliště,

⁹⁰ MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009.s. 138. ISBN 978-80-210-5029-7.

⁹¹ Tamtéž, s. 139.

- psychologické zábrany – nízké sebevědomí související s negativním postojem ke vzdělávání z let minulých, strach z neznámého,
- andragogické příčiny – mohou souviset s nedostatkem vědomostí nabytých v předchozím vzdělávání, způsobem hodnocení jedince, formou výuky.⁹²

⁹² ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). s. 80-81. ISBN 978-80-247-5446-8.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 POPIS A CHARAKTER VÝZKUMU

5.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Záměrem praktické části bakalářské práce je výzkum, který analyzuje vztah mezi celoživotním vzděláváním a jeho vliv na chudobu ve stáří. Cílem práce je tedy zjistit, zda vzdělání a vzdělávání je jedním z faktorů, jejichž vliv je spjatý se zabezpečením důstojného života, především v hmotném zabezpečení v seniorském věku.

5.2 HYPOTÉZY

„*Hypotéza je vědecký předpoklad.*“⁹³ Hypotéza tedy není odhad, domněnka, jsou to jevy, které jsou známé z osobní zkušenosti dotazovatele nebo jsou vyvozeny z vědecké teorie. Tyto poznatky a zkušenosti je třeba potvrdit nebo vyvrátit.⁹⁴

Na základě cíle výzkumného šetření byly stanoveny hypotézy:

H1 – Chudoba v seniorském věku, a s tím spojený opětovný nástup do pracovního procesu, postihuje častěji seniory se základním vzděláním než seniory s vysokoškolským vzděláním.

H2 – Senioři se základním nebo odborným vzděláním žádají o pomoc stát častěji než senioři, kteří mají středoškolské, vyšší nebo vysokoškolské vzdělání.

H3 – Senioři žijící ve městech a vesnicích s nižším počtem obyvatel jsou méně informováni o možnostech vzdělávání a následného vzdělávání v seniorském věku než senioři žijící ve městech nad 50 000 obyvatel.

⁹³ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. s.50. ISBN 80-85931-79-6.

⁹⁴ Tamtéž, s. 50.

5.3 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Autorka pro svůj výzkum zvolila kvantitativní metodu výzkumu-dotazník. Kvantitativní metoda byla zvolena na základě konkrétních důvodů, které popisuje Gavora:

- údaje jsou zobrazeny do čísel, které lze zpracovat matematicky,
- kvantitativním způsobem je zaručena nestrannost tazatele,
- přesná data umožňují zobecňovat a předvídat jevy,
- cílený výběr zkoumaných osob,
- studie potvrzují nebo vyvracejí teorie,
- jiný pohled na výzkumný problém.⁹⁵

Výhodou dotazníkového šetření je časový úsek, tedy za krátký čas je možné získat odpovědi od velkého počtu respondentů. Za nevýhodu lze považovat, že nelze ověřit pravdivost uvedených odpovědí na předložené otázky. Tímto faktem může dojít ke zkreslení požadovaných dat.

⁹⁵ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. s. 31-33. ISBN 80-85931-79-6.

6 SBĚR DAT A ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

6.1 SBĚR DAT

Cílová skupina respondentů jsou lidé ve starobním důchodu. Věková hranice dotazovaných respondentů je od šedesáti let a výše.

Předložený dotazník, který obsahuje 17 uzavřených otázek, byl vytvořený pomocí webových stránek Survivo.com. V interaktivní podobě byl rozeslán respondentům pomocí aplikace pro zasílání zpráv WhatsApp a textové zprávy na mobilní telefon. Sociální síť jako je Facebook, Instagram a emailová schránka nebyly využité, protože není (vzhledem k věku dotazovaných) známá jejich počítačová gramotnost. Respondenti byli požádáni o sdílení mezi svými přáteli.

V tištěné podobě byl dotazník předložen respondentům nacházejících se v prostoru parkoviště prodejny Lidl a Tesco ve městech Česká Lípa, Liberec, Nový Bor, Mimoň, Cvikov, Mladá Boleslav, Mělník a Praha. Odpovědi dotazovaných jsou zobrazeny v tabulkách a grafech, s následným vyhodnocením dané otázky.

Zřetelnost a jasnost porozumění kladených otázek, byly testovány na výběru deseti seniorů, kteří žijí v okolí autorčina bydliště. Předvýzkumem bylo shledáno, že otázky v dotazníkovém šetření jsou zřetelné a jasné. Výsledky předvýzkumu nebyly zahrnuty do výsledků dotazníkového šetření.

Výzkum se uskutečnil od devátého dne měsíce února roku 2023 a vzhledem k velkému počtu respondentů byl ukončen k devatenáctému dni téhož měsíce a téhož roku. Respondenti, kteří se odmítli účastnit dotazníkového šetření nebyli zobrazeni do počtu dotazovaných osob.

Papírovou formu dotazníku vyplnilo 177 respondentů. Na interaktivní dotazník odpovědělo 58 respondentů. Celkem se účastnilo dotazníkového šetření 235 respondentů.

6.2 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

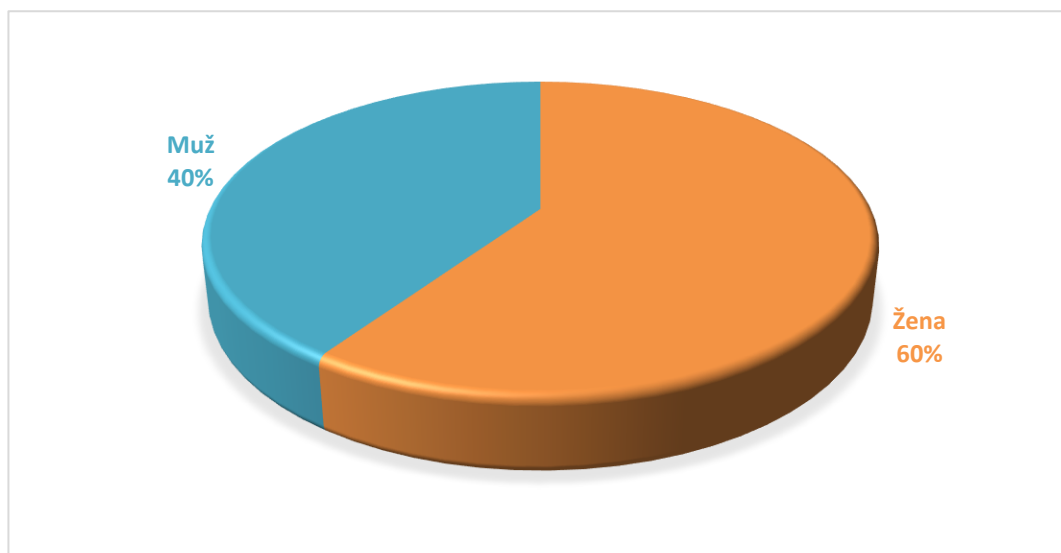
Otázka 1: „*Jaké je Vaše pohlaví?*“

Tabulka 1: Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů	Absolutní četnost
Žena	140
Muž	95
Celkem	235

Zdroj: ⁹⁶

Graf 1: Pohlaví respondentů



Zdroj: ⁹⁷

Osloveným respondentům byl předložený dotazník, který obsahuje 17 uzavřených otázek. Na dotazník odpovědělo celkem 235 osob. Ve výzkumném šetření odpovídaly dvě skupiny, a to ženy a muži. Počet odpovídajících respondentů ženského pohlaví je 140, počet respondentů mužů je 95. Poměr mezi těmito respondenty je vyšší u žen než u mužů. Výběr oslovených osob byl čistě náhodný. Nebyl zaměřen pouze na jedno pohlaví.

⁹⁶ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

⁹⁷ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

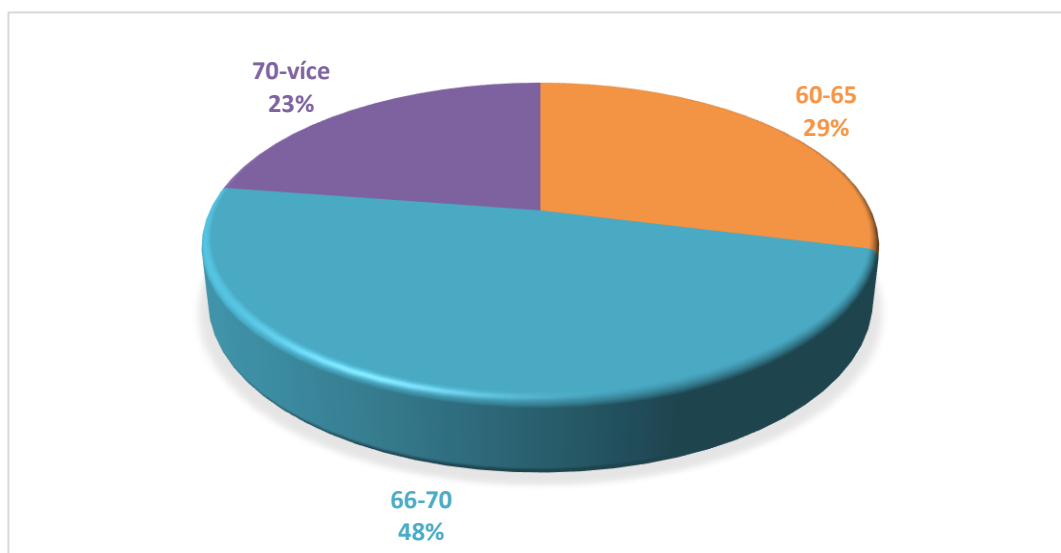
Otázka č. 2: „Do jaké věkové kategorie patříte?“

Tabulka 2: Věk respondentů

Věk respondentů	Absolutní četnost
60-65	68
66-70	114
70 a více	53
Celkem	235

Zdroj: ⁹⁸

Graf 2: Věk respondentů



Zdroj: ⁹⁹

Položená otázka číslo dvě se zaměřila na věk dotazovaných. Nejvíce zastoupenou skupinou jsou respondenti ve věku 66-70 let, a to 48 % z celkového počtu 235 respondentů. Do výzkumného šetření se zapojilo ve věku 60-65 let 29 % respondentů a 23 % respondentů ve věku 70 a více.

⁹⁸ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

⁹⁹ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

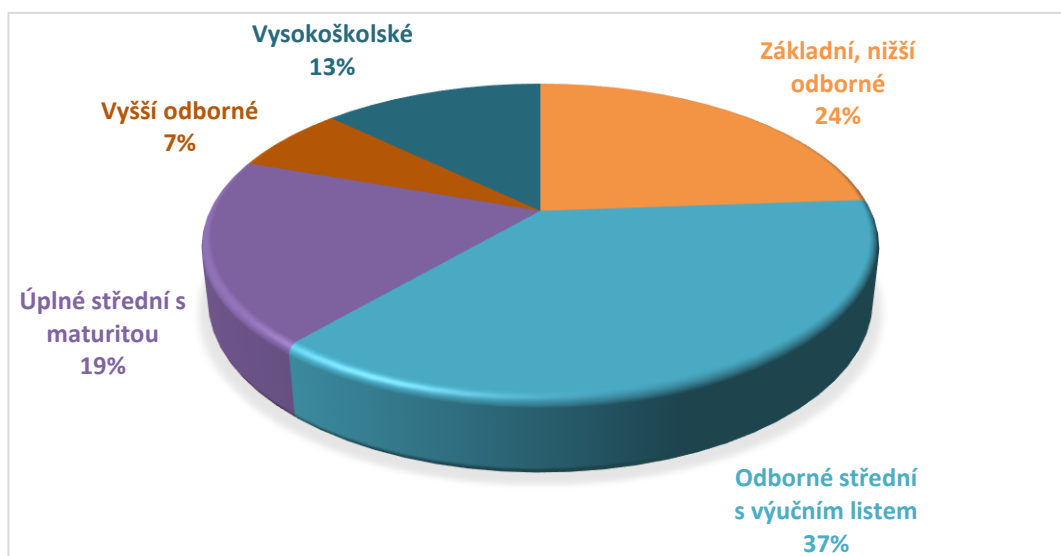
Otázka 3: „Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?“

Tabulka 3: Dosažené vzdělání

Dosažené vzdělání	Absolutní četnost
Základní, nižší odborné	56
Odborné střední s výučním listem	88
Úplné střední s maturitou	45
Vyšší odborné	16
Vysokoškolské	30
Celkem	235

Zdroj: ¹⁰⁰

Graf 3: Dosažené vzdělání



Zdroj: ¹⁰¹

Jak je patrné z grafu, 24 % respondentů uvedlo, že mají základní nebo nižší vzdělání. Odborné střední vzdělání s výučním listem sdělilo 37 % dotazovaných. Úplné střední vzdělání s maturitou má 19 % respondentů a 7 % respondentů uvedlo vzdělání vyšší odborné. 13 % dotazovaných absolvovalo vysokoškolské vzdělání.

¹⁰⁰ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹⁰¹ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

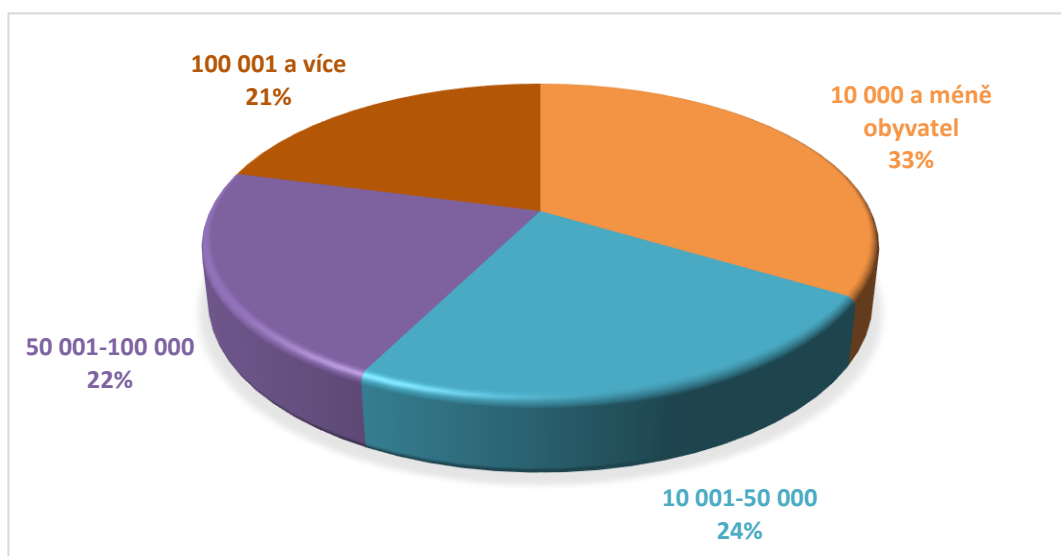
Otázka 4: „Jak velké je město, vesnice, ve které žijete?“

Tabulka 4: Počet obyvatel místa bydliště

Velikost města, vesnice respondentů	Absolutní četnost
10 000 a méně obyvatel	79
10 001-50 000	56
50 001-100 00	51
100 001 a více	49
Celkem	235

Zdroj: ¹⁰²

Graf 4: Počet obyvatel místa bydliště



Zdroj: ¹⁰³

Nejvíce dotazovaných osob 33 % uvedlo, že žijí ve městě nebo vesnici, která má méně než 10 000 obyvatel. 24 % respondentů žije ve městech do 50 000 obyvatel a 22 % respondentů bydlí ve městech do 100 000 obyvatel. Ve městech nad 100 001 obyvatel žije 21 % respondentů. Otázka slouží jako podklad pro zjištění informovanosti respondentů o možnostech vzdělávání v seniorském věku.

¹⁰² Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹⁰³ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

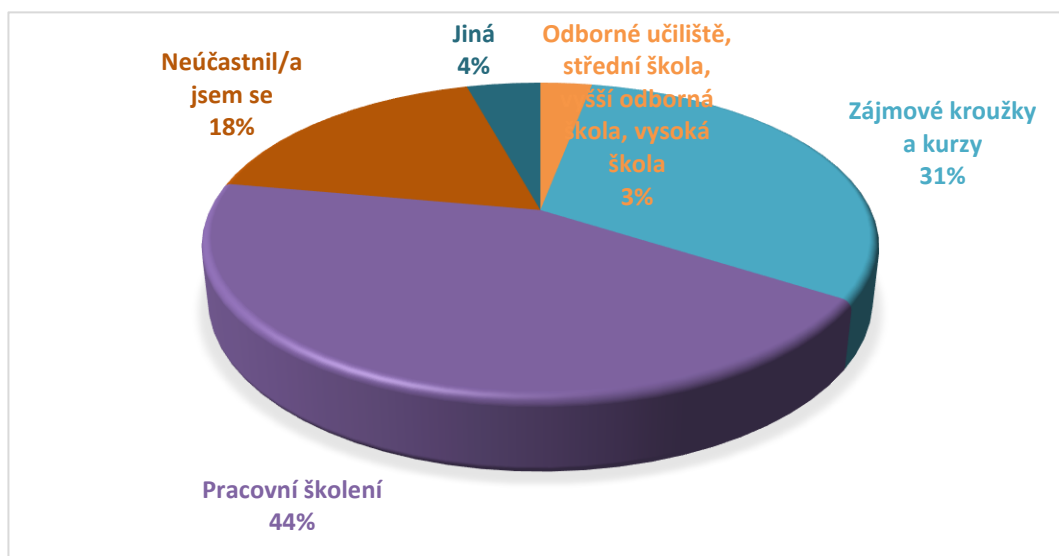
Otázka 5: „Účastnil/a jste se v posledních deseti letech před nástupem do starobního důchodu nějaké formy vzdělávání?“

Tabulka 5: Vzdělávací aktivita respondentů

Vzdělávací aktivita respondentů	Absolutní četnost
Odborné učiliště, střední škola, vyšší odborná škola, vysoká škola	7
Zájmové kroužky a kurzy	73
Pracovní školení	103
Neúčastnil/a jsem se	42
Jiná	10
Celkem	235

Zdroj: ¹⁰⁴

Graf 5: Vzdělávací aktivita respondentů



Zdroj: ¹⁰⁵

V čase deseti let před nástupem do starobního důchodu se účastnilo vzdělávacích aktivit 193 respondentů z celkového počtu 235 dotazovaných. Nejvíce respondentů

¹⁰⁴ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹⁰⁵ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

103 se účastnilo vzdělávací aktivity v rámci své pracovní činnosti. Zájmové kroužky a kurzy navštěvovalo 73 dotazovaných. 7 respondentů si doplnili formální vzdělání. 42 respondentů uvedlo, že se neúčastnilo žádné vzdělávací aktivity a 10 osob uvedlo jinou vzdělávací aktivitu.

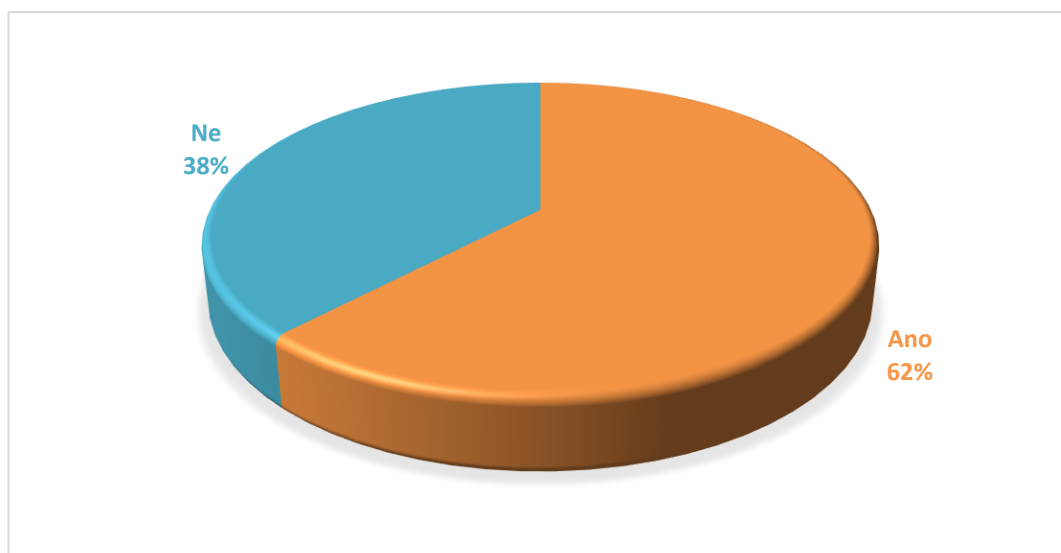
Otázka 6: „Umožnilo Vám Vaše vzdělání nebo vzdělávání (v produktivním věku) lepší pracovní pozici, a tím zvýšení finančního ohodnocení?“

Tabulka 6: Vzdělání a vzdělávání versus finanční ohodnocení

Vzdělání a vzdělávání versus finanční ohodnocení	Absolutní četnost
Ano	146
Ne	89
Celkem	235

Zdroj: ¹⁰⁶

Graf 6: Vzdělání a vzdělávání versus finanční ohodnocení



Zdroj: ¹⁰⁷

Zvýšení finančního ohodnocení nebo lepší pracovní pozici díky vzdělávací aktivitě získalo 62 % respondentů. Naopak 38 % respondentů uvedlo, že ani jedna z aktivit neměla vliv na jejich pracovní pozici a následné finanční ohodnocení. Autorka se zamýšlí nad skutečností, zda otázka byla vhodně položená, neboť vzdělání a vzdělávání v průběhu života má nesporný vliv na následné ohodnocení v pracovní sféře trhu práce.

¹⁰⁶ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹⁰⁷ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

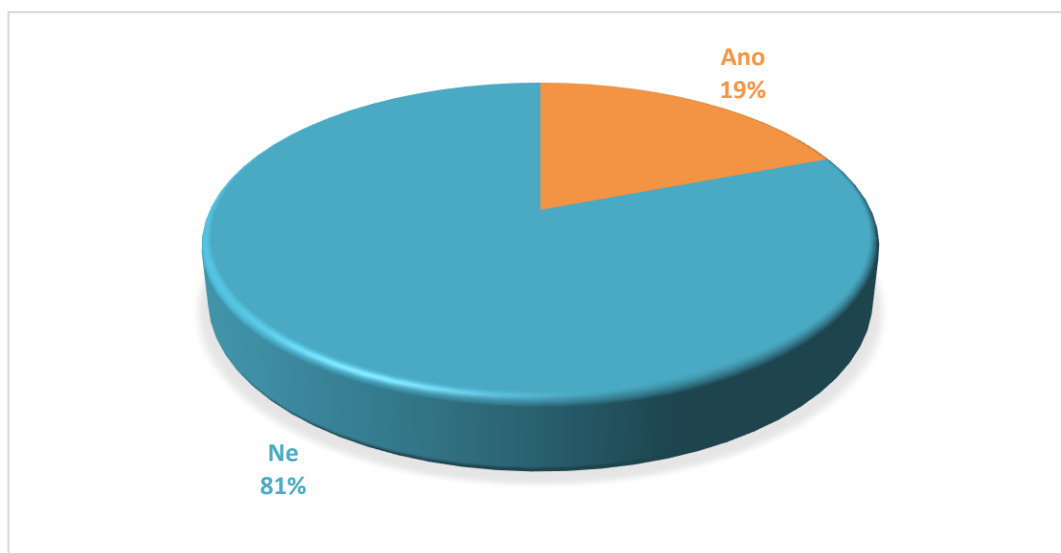
Otázka 7: „Přinutily Vás Vaše životní podmínky v důchodu nastoupit opětovně do pracovního procesu?“

Tabulka 7: Opětovné zapojení do pracovního procesu

Opětovné zapojení do pracovního procesu	Absolutní četnost
Ano	45
Ne	190
Celkem	235

Zdroj: ¹⁰⁸

Graf 7: Opětovné zapojení do pracovního procesu



Zdroj: ¹⁰⁹

Cílem položené otázky bylo zjistit kolik respondentů se opětovně zapojilo do pracovního procesu z důvodu neuspokojivých životních podmínek ve starobním důchodu. 19 % respondentů uvedlo, že nastoupilo do opětovného pracovního poměru a 81 % dotazovaných se opětovně do pracovního procesu nezapojilo.

¹⁰⁸ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹⁰⁹ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

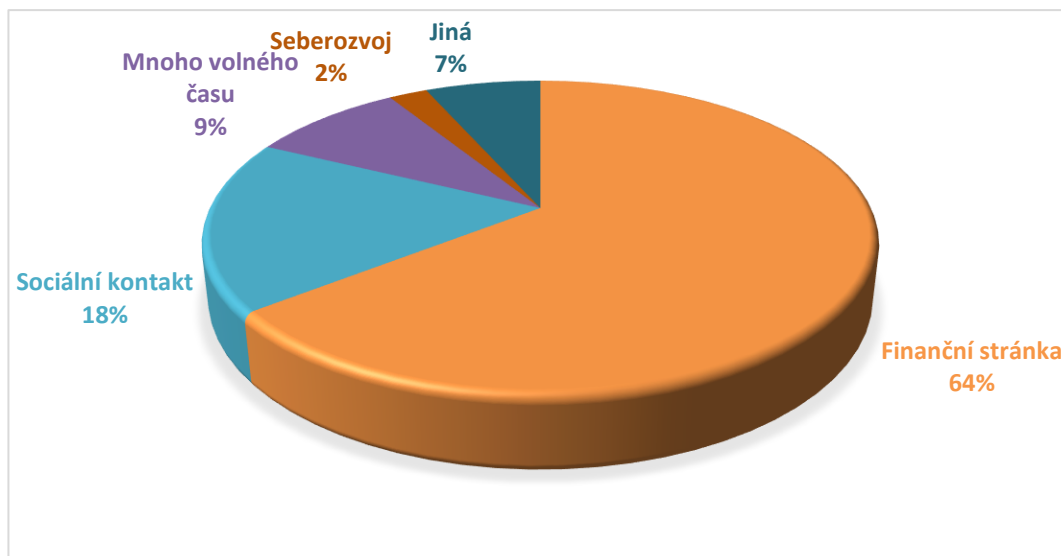
Otázka 8: „Pokud jste opětovně nastoupili do pracovního procesu, uveďte důvod.“

Tabulka 8: Důvody zapojení do pracovního procesu

Opětovné zapojení do pracovního procesu	Absolutní četnost
Finanční stránka	29
Sociální kontakt	8
Mnoho volného času	4
Seberozvoj	1
Jiná	3
Nezapojil/a jsem se opětovně	190
Celkem	235

Zdroj: ¹¹⁰

Graf 8: Důvody zapojení do pracovního procesu



Zdroj: ¹¹¹

Záměrem osmé otázky bylo zjistit, z jakého důvodu se tito senioři zapojili opětovně do pracovního procesu. V rámci této otázky autorka vychází pouze z počtu

¹¹⁰ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹¹¹ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

45 respondentů, kteří uvedli, že se opětovně zapojili do pracovního procesu. Nejvýznamnějším důvodem byla finanční stránka života ve starobním důchodu, a to u 64 % respondentů ze 45 respondentů, kteří uvedli, že se opětovně zapojili do pracovního procesu. Ze stejného počtu 45 osob 18 % respondentů mělo jako důvod sociální kontakt. 9 % respondentů se zapojilo z důvodu nevyužití volného času. Pro 2 % respondentů byl důvodem seberozvoj a 7 % uvedlo jiný důvod.

V uvedeném grafu není zobrazen celkový počet uchazečů výzkumného šetření, protože cílem této otázky bylo zjistit důvod nástupu do opětovného pracovního procesu, a to pouze u respondentů, kteří se opětovně zapojili do pracovního procesu.

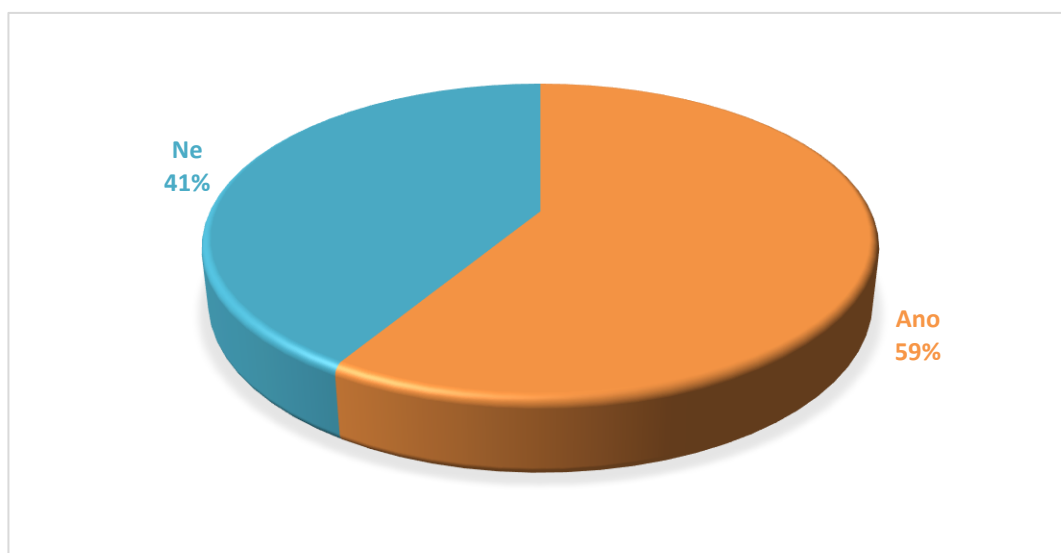
Otázka 9: „Víte, co je Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku, Akademie volného času, Klub aktivního stáří?“

Tabulka 9: Vzdělávací instituty

Vzdělávací instituty	Absolutní četnost
Ano	138
Ne	97
Celkem	235

Zdroj: ¹¹²

Graf 9: Vzdělávací instituty



Zdroj: ¹¹³

Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku, Akademie volného času, Klub aktivního stáří jsou v dnešní společnosti záměrem celoživotního učení dostupného pro všechny, zejména pro důchodce. Přesto v této otázce uvedlo 41 % dotazovaných z celkového počtu 235 respondentů, že neví, co jsou tyto instituce. 59 % respondentů se setkalo s těmito pojmy.

¹¹² Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹¹³ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

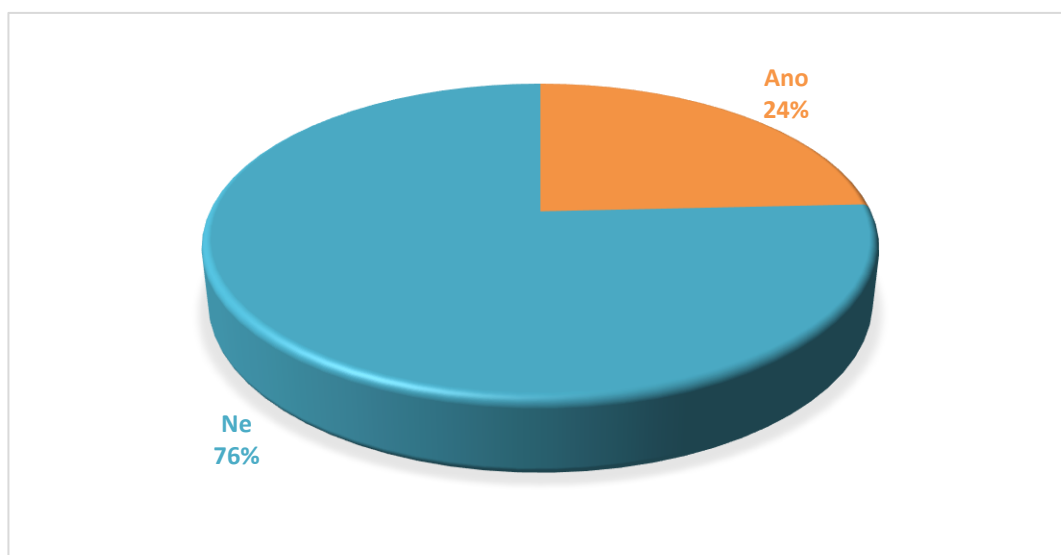
Otázka 10: „Navštěvujete vzdělávací instituce jako je Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku, Univerzita volného času, Klub aktivního stáří?“

Tabulka 10: Návštěvnost vzdělávacích institutů

Návštěvnost vzdělávacích institutů	Absolutní četnost
Ano	57
Ne	178
Celkem	235

Zdroj: ¹¹⁴

Graf 10: Návštěvnost vzdělávacích institutů



Zdroj: ¹¹⁵

Univerzity třetího věku, Akademie třetího věku, Univerzity volného času a Kluby aktivního stáří pomáhají seniorům se seznámit s nejnovějšími poznatky lidského žití v kultuře, politice, vědě nebo historii. Docházka do těchto institutů je mezi respondenty velmi nízká. Navštěvují je pouze 24 % dotazovaných. 76 % respondentů uvedlo, že nenavštěvují tyto vzdělávací instituty.

¹¹⁴ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹¹⁵ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

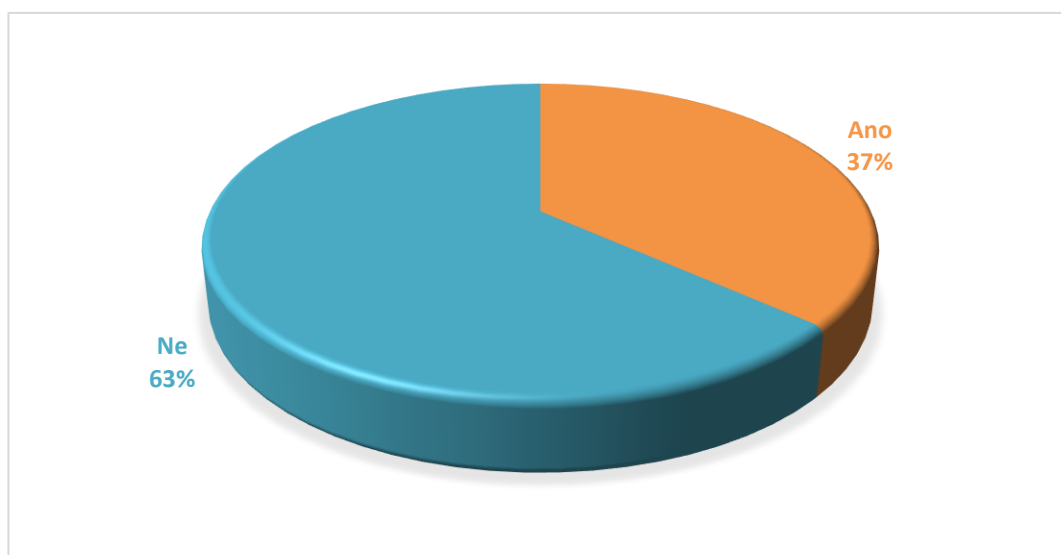
Otázka 11: „Účastníte se v současné době jiných zájmových vzdělávacích aktivit (kurzy, kroužky, ...)?“

Tabulka 11: Zájmové vzdělávací aktivity

Zájmové vzdělávací aktivity	Absolutní četnost
Ano	86
Ne	149
Celkem	235

Zdroj: ¹¹⁶

Graf 11: Zájmové vzdělávací aktivity



Zdroj: ¹¹⁷

Volnočasové aktivity pomáhají utvářet osobnost člověka mohou být součástí duševní hygieny. 37 % respondentů uvádí, že navštěvují jiné vzdělávací formy jako jsou kroužky, kurzy a jiné. 63 % respondentů se neúčastní žádné zájmové vzdělávací aktivity.

¹¹⁶ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹¹⁷ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

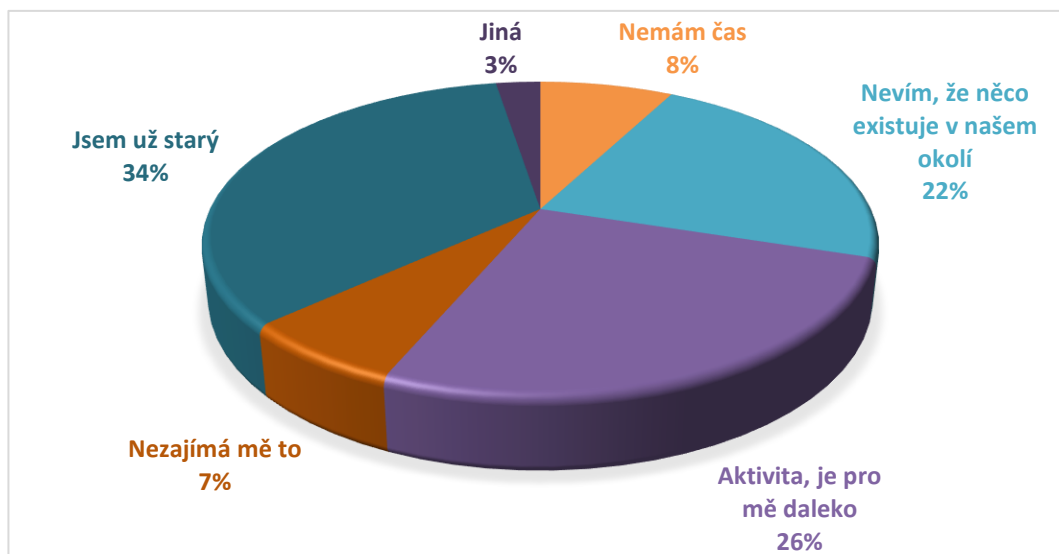
Otázka 12: „Pokud se v současné době neúčastníte žádné ze vzdělávacích aktivit, jaký byl důvod Vaší neúčasti?“

Tabulka 12: Důvod neúčasti na vzdělávání

Důvod neúčasti na vzdělávání	Absolutní četnost
Nemám čas	9
Nevím, že něco existuje v našem okolí	26
Nezajímá mě to	8
Aktivitu, kterou bych chtěl dělat je pro mě daleko	31
Jsem už starý	40
Jiná	3
Účastním se	118
Celkem	235

Zdroj: ¹¹⁸

Graf 12: Důvod neúčasti na vzdělávání



Zdroj: ¹¹⁹

¹¹⁸ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹¹⁹ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Předmětem výzkumné otázky bylo zjistit důvod neúčasti na vzdělávacích aktivitách. Nejčastějším důvodem dále se nezúčastňovat na dalším vzdělávání je věk respondentů, tento důvod uvedlo 34 % dotazovaných respondentů. 26 % respondentů uvádí jako hlavní důvod vzdálenost od místa bydliště. Třetím důvodem byl nedostatek informací, 22 % respondentů neví, zda existuje v jejich okolí nějaká forma vzdělání. Důvodem z nedostatku času odpovědělo 8 % respondentů a téměř stejné procento 7 % uvedlo nezájem o vzdělávací aktivity. 3 % respondentů nespécifikovalo svůj důvod.

Ve výše uvedeném grafu autorka nezobrazuje počet odpovědí respondentů, kteří se účastní, protože hlavním cílem této otázky bylo zjistit důvod neúčasti respondentů na dalším vzdělávání.

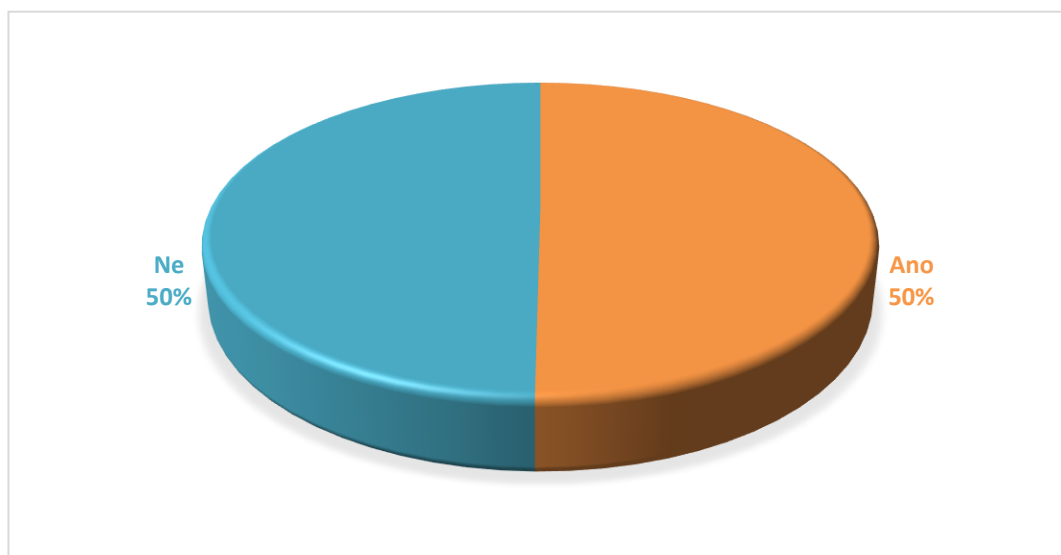
Otázka 13: „Umíte vyhledat informace pomocí internetu?“

Tabulka 13: Vyhledávání informací

Zájmové vzdělávací aktivity	Absolutní četnost
Ano	118
Ne	117
Celkem	235

Zdroj: ¹²⁰

Graf 13: Vyhledávání informací



Zdroj:¹²¹

Internetové připojení, komunikační technologie například mobilní telefony, počítačové technologie a jiné, jsou součástí moderní společnosti. Generace, která odpovídá na položené otázky, vyrůstala v době, kdy dostupnost těchto vymožeností nebylo součástí potřeb lidského života. 50 % respondentů si informace pomocí internetu vyhledávají, stejný počet respondentů 50 % neumí nalézt informace pomocí internetu.

¹²⁰ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹²¹ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

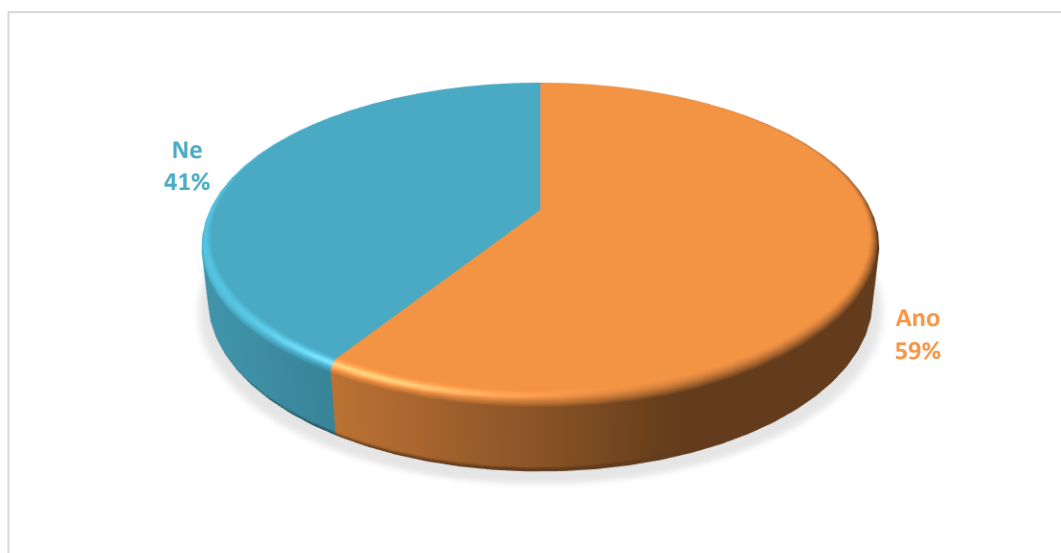
Otázka 14: „Vzdělání a vzdělávání ovlivnilo můj důchodový věk. Sdílíte tento názor? “

Tabulka 14: Vliv vzdělání a vzdělávání na důchodový věk

Vliv vzdělání a vzdělávání na důchodový věk	Absolutní četnost
Ano	168
Ne	67
Celkem	235

Zdroj:¹²²

Graf 14: Vliv vzdělání a vzdělávání na důchodový věk



Zdroj:¹²³

Více než polovina 59 % respondentů sdílí tvrzení, že vzdělání a vzdělávání v průběhu jejich života má vliv na jejich život v důchodovém věku. 41 % uvedlo, že vzdělání a vzdělávání nemá vliv na jejich život ve starobním důchodu.

¹²² Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹²³ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

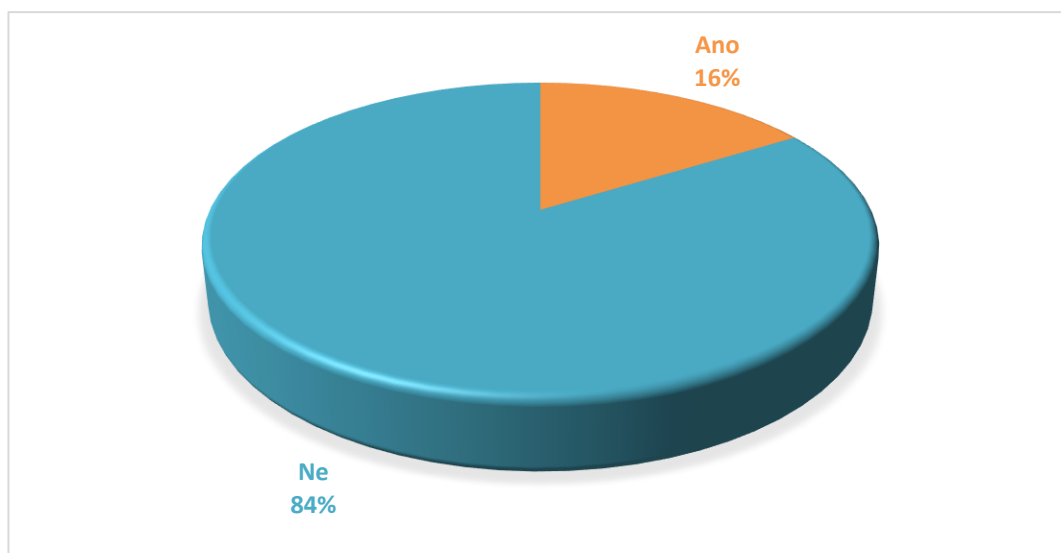
Otázka 15: „Pokud jste se dostali do finančních problémů v důchodovém věku, využili jste pomoc státu (příspěvek na bydlení a jiné)?“

Tabulka 15: Pomoc státu v případě finančních problémů

Pomoc státu v případě finančních problémů	Absolutní četnost
Ano	38
Ne	197
Celkem	235

Zdroj: ¹²⁴

Graf 15: Pomoc státu v případě finančních problémů



Zdroj: ¹²⁵

Předmětem patnácté otázky je odpověď, zda respondenti v případě finanční nouze ve svém důchodovém věku požádali stát o finanční pomoc. 84 % seniorů nepožádali stát o pomoc a značně převyšují počet seniorů, kteří stát o pomoc požádali. Seniorů, kteří o pomoc žádali, je 16 % z celkového počtu 235 respondentů.

¹²⁴ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹²⁵ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

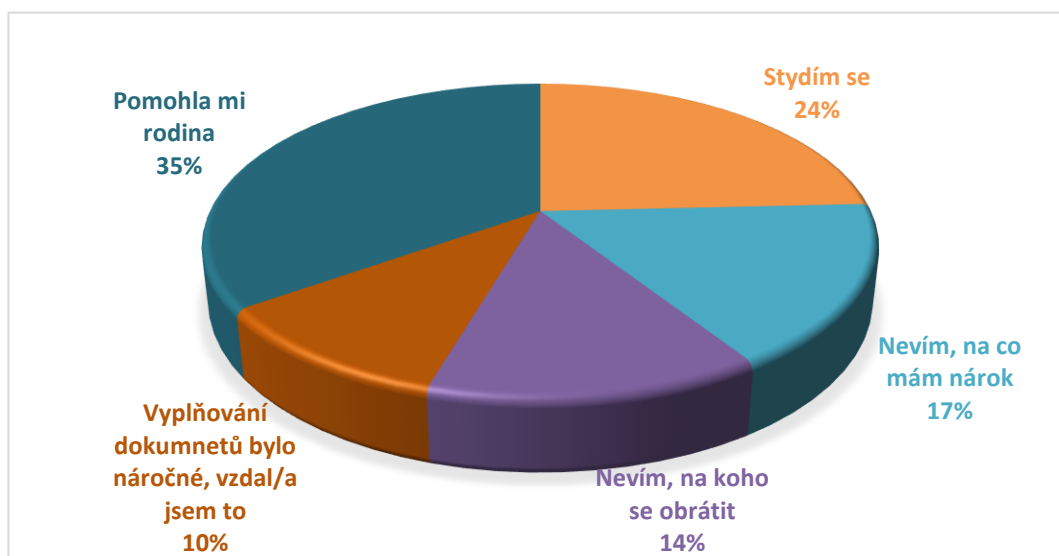
Otázka 16: „Pokud jste potřebovali pomoc státu, z jakého důvodu jste ji nevyužili?“

Tabulka 16: Nevyužití pomoci od státu

Nevyužití pomoci od státu	Absolutní četnost
Stydím se	16
Nevím, na co mám nárok	11
Nevím, na koho se obrátit	9
Vyplňování potřebných dokumentů bylo pro mě náročné, vzdal/a jsem to	7
Pomohla mi rodina	23
Využil/a sem pomoci státu	38
Nevyužil/a jsem z důvodu soběstačnosti	131
Jiná	0
Celkem	235

Zdroj: ¹²⁶

Graf 16: Nevyužití pomoci od státu



Zdroj: ¹²⁷

¹²⁶ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹²⁷ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

Z výzkumné otázky vyplývá, že o pomoc státu by požádalo více respondentů (66) než respondenti, kteří uvedli, že o pomoc požádali (38). Seniorům, kteří řešili finanční problém nejvíce pomohla rodina (23), stát tedy nemuseli požádat o pomoc. Dalším důvodem, proč senioři o pomoc nežádali byl stud, který bránil požádat o pomoc stát 16 seniorům. Dalším důvod autorka shrnuje do nízké informovanosti, protože 11 respondentů uvedlo, že neví, na co má nárok a 9 respondentů neví, na koho se obrátit. Závažným problémem je vyplňování potřebných dokumentů k žádosti o jakoukoliv pomoc od státu. Tento důvod uvedlo 7 respondentů.

Zajímavé je, že senioři, kteří potřebují pomoc státu, rodiny, nebo někoho jiného jsou senioři, kteří mají vzdělání základní, odborné nebo střední. Mezi dotazovanými respondenty nebyl žádný respondent s vyšším nebo vysokoškolským vzděláním, kteří by potřeboval finanční pomoc státu. Tato skutečnost ovšem neznamená, že lidé s vyšším nebo vysokoškolským vzděláním nemohou mít finanční problémy v důchodovém věku.

V zobrazeném grafu nejsou uvedeni respondenti (131), kteří neměli potřebu žádat o pomoc stát z důvodu soběstačnosti. Tento záznam by byl v grafu irelevantní vůči položené otázce.

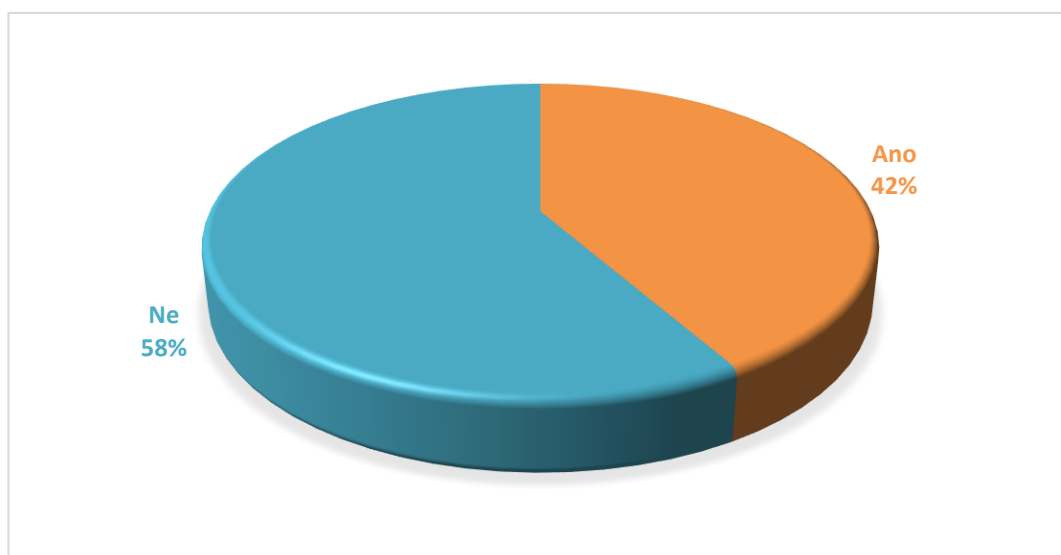
Otázka 17: „Spořili jste si nebo investovali jste za účelem zkvalitnění života ve starobním důchodu?“

Tabulka 17: Finanční vzdělávání

Finanční vzdělávání	Absolutní četnost
Ano	98
Ne	137
Celkem	235

Zdroj: ¹²⁸

Graf 17: Finanční vzdělávání



Zdroj: ¹²⁹

Finanční gramotnost a finanční vzdělávání je dnes povinné v základních školách. S tím souvisí zajištění se na stáří pomocí spoření, investování. Na budoucí stáří se lidé v produktivním věku 42 % připravovali spořením nebo investicí, avšak více než polovina 58 % se na důchodový věk nepřipravovala.

¹²⁸ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹²⁹ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

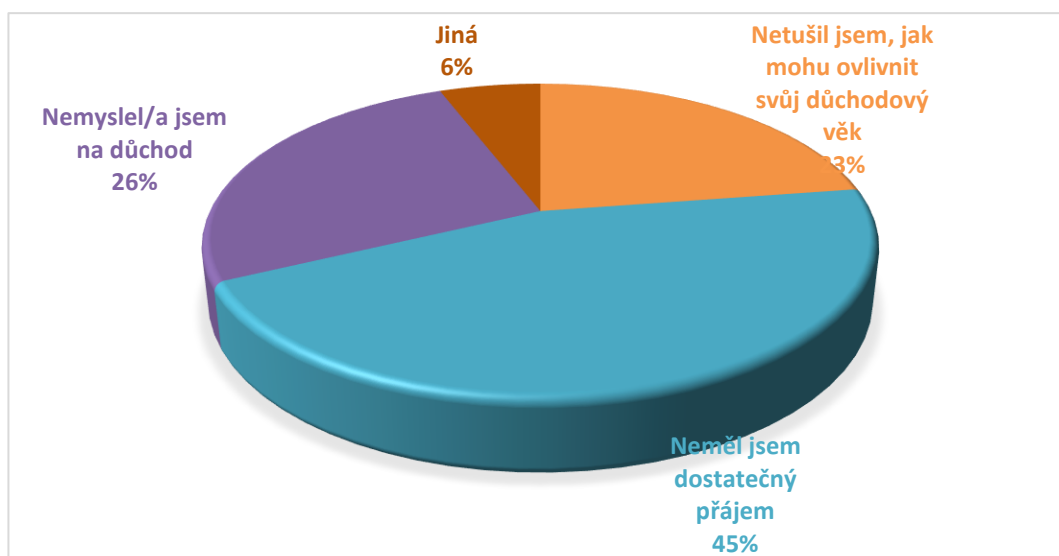
Otázka 18: „Nespořil/a jsem, neinvestoval/a jsem. Jaký byl důvod?“

Tabulka 18: Důvody nezajištění na stáří

Důvody nezajištění na stáří	Absolutní četnost
Netušil/a jsem, jak mohu ovlivnit svůj důchodový věk	31
Neměl jsem dostatečný příjem	62
Nemyslel/a jsem na důchod	36
Jiná	8
Spořil/a jsem, investoval/a jsem	98
Celkem	235

Zdroj: ¹³⁰

Graf 18: Důvody nezajištění na stáří



Zdroj: ¹³¹

Jak z grafu vyplývá 45 % respondentů uvedli jako svůj důvod nedostatečný příjem. Druhou početnou skupinou 26 % zastoupenou jsou respondenti, kteří na důchod v produktivním věku nemysleli. 23 % respondentů může autorka spojit

¹³⁰ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹³¹ Autorka práce, 20223 (vlastní šetření)

s neinformovaností, a to v rámci finančního vzdělávání. Jiný důvod uvedlo 6 % respondentů.

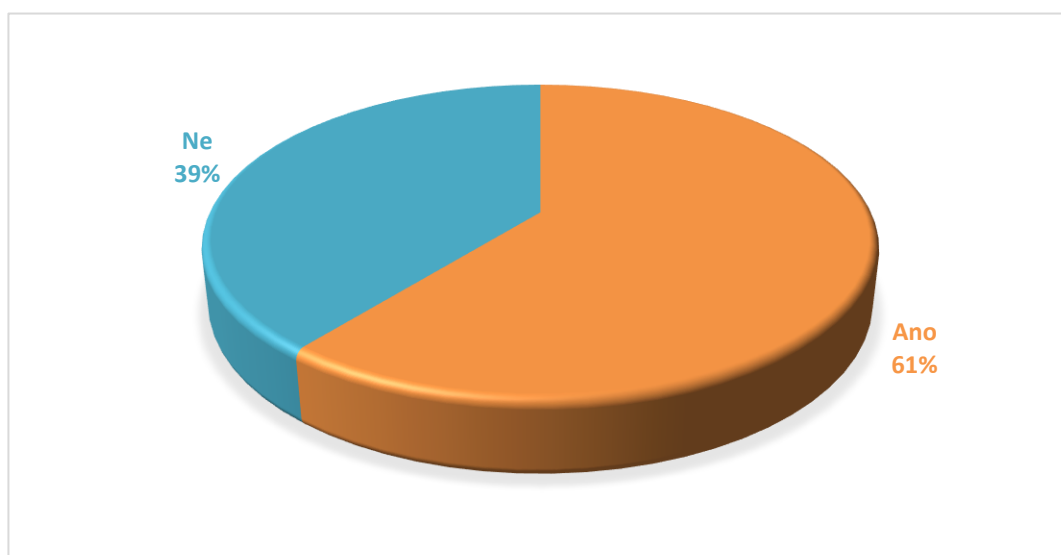
Otázka 19: „Jste spokojený/á s Vaším životem v důchodu?“

Tabulka 19: Spokojenost v důchodu

Spokojenost v důchodu	Absolutní četnost
Ano	143
Ne	92
Celkem	235

Zdroj: ¹³²

Graf 19: Spokojenost v důchodu



Zdroj: ¹³³

Přesto, že respondenti uváděli, že se opětovně zapojili do pracovního procesu nebo požádali o finanční pomoc stát uvádějí, že jsou v důchodovém věku spokojeni. Celkově spokojeno je 61 % dotazovaných, 39 % respondentů se v důchodovém věku cítí nespokojeni.

¹³² Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

¹³³ Autorka práce, 2023 (vlastní šetření)

7 INTERPRETACE DAT DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Kapitola shrnuje poznatky výzkumného šetření a zabývá se rozbořem stanovených hypotéz. Současně se věnuje možnému řešení v otázce informovanosti o vzdělávacích aktivitách a tím spojené chudoby ve stáří.

Výzkumného šetření se účastnilo 235 respondentů z řad seniorů, kde počet žen převyšoval počet mužů v poměru 140:95. Tento poměr byl čistě náhodný, autorka neupřednostňovala žádné pohlaví.

Hypotéza 1: předmětem hypotézy číslo jedna bylo potvrdit nebo vyvrátit skutečnost, že senioři vysokoškolského vzdělání se nezapojují v tak velké míře opětovně do pracovního procesu než osoby se základním vzděláním. K potvrzení této hypotézy byla použita otázka 3, 6, 7, 8, 14, 15, 17,19. V dotazníkovém šetření se neobjevil ani jeden respondent s vysokoškolským vzděláním, který by odpověděl, že by se v důchodovém věku opětovně zapojil do pracovního procesu nebo čelil finančním problémům v důchodovém věku. Lze tedy konstatovat, že hypotéza byla potvrzena. Autorka potvrzením hypotézy nevyvrací skutečnost, že chudobě ve stáří čelí lidé s jakýmkoliv vzděláním.

Hypotéza 2: hypotéza potvrzuje, že vzdělávání v průběhu života usnadňuje seniorům si zajistit podmínky pro život v důchodovém věku. Pro tuto odpověď byly použity otázky 5, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19. Senioři, kteří se v průběhu produktivního věku vzdělávali si umí vyhledat informace spojené s poskytnutím pomoci v případě, že se dostali do finančních problémů a zároveň realizovat si pomoc od státu. Hypotéza se potvrdila.

Hypotéza 3: hypotéza měla potvrdit, zda jsou lidé informováni ve stejné míře o možnostech vzdělávání ve všech koutech České republiky. Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že lidé žijící ve městech a vesnicích s nižším počtem obyvatel nejsou dostatečně informováni o vzdělávacích příležitostech. Odpověď poskytla otázka 4, 5, 9, 10, 11, 12,17, 19. Autorka spojuje nedostatek informací o vzdělávacích aktivitách s počtem vzdělávacích institucí v menších městech. Hypotéza byla potvrzena.

7.1 MOŽNÁ ŘEŠENÍ

Z výzkumného šetření vyplývá, že vzdělání a vzdělávání je jeden z faktorů, který ovlivňuje chudobu, a to především chudobu ve stáří. Je to skutečnost, která může zcela ovlivnit důchodový věk. Za vážný problém, který dotazníkové šetření zaznamenalo je nedostatek informací o vzdělávacích aktivitách a institucích ve všech sociálních skupinách společnosti.

Autorka za nejdůležitější možné řešení uvádí propagaci cílenou na vzdělávací instituce a aktivity prostřednictvím veřejnosprávní televize a rádia. V mediálním prostředí televize zcela chybí informovanost o vzdělávacích institucích a možnostech dalšího vzdělávání. V současné době se objevují informace o chybějících řemeslech, a to převážně v televizních novinách. Zcela chybí informace, že člověk nacházející se již v pracovním prostředí a za určitých podmínek, může začít studovat řemeslo nebo obor, který na trhu práce chybí. Stát se pro trh práce zajímavou osobou, která je finančně odměněna a je schopná uspokojit své současné i budoucí životní potřeby.

Netradičním možným řešením je propagace vzdělávání v prostorech lékařů. Je to místo, které vzhledem ke svým nepsaným pravidlům, je místem rozjímání, klidu a ticha. V tomto místě by mohla být vyšší pravděpodobnost, že člověka další vzdělávací možnosti osloví. Zde by mohla být položena námitka, že lidé k lékaři chodí v době nemoci. Nejsou to jen lidé nemocní, ale lidé, kteří nastupují do nového zaměstnání a potřebují potvrzení o zdravotním stavu od lékaře nebo lidé, kteří by rádi získali řidičské oprávnění. Tudíž se dále vzdělávají.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo dokázat, že vzdělání a vzdělávání je faktor, který parciálně ovlivňuje chudobu, především chudobu ve stáří. Vzdělanost člověka je nezbytným předpokladem pro uplatnění se na rychle se rozvíjejícím trhu práce, pro použití a využití nových technologií, pro rozvoj moderní společnosti, a především jako prostředek k uspokojování vlastních potřeb.

Nejvíce ohroženou skupinou postiženou chudobou jsou lidé ve starobním důchodu. Dnešní senioři vyrůstali ve společnosti, která nebyla ovlivněna elektronickými zařízeními jako jsou mobilní telefony, počítače a s nimi související internet, sociální sítě a jiné. Pokud se člověk v průběhu svého aktivního věku nevzdělával, jednoduše neučil se ovládat tyto součásti dnešního světa, je v následujícím seniorském věku omezen v přísunu informací, které pomáhají řešit problémy (chudobu) v seniorském věku.

Nedostatek informací o možnostech dalšího vzdělání a vzdělávání by mohlo být předmětem dalšího zkoumání a tato práce by mohla sloužit jako podklad pro tento výzkum. Získání dostatečných informací může u člověka být impulzem pro zahájení vzdělávání se. Pokud mají lidé dostatek informací, kde a jak se mohou v průběhu života dále vzdělávat, je pravděpodobné, že budou více schopni tímto faktorem ovlivnit svou chudobu ve stáří nebo ji zcela eliminovat. Vzdělávání v aktivní etapě života umožňuje člověku obsadit místo na pracovním trhu, získat finanční prostředky, zajistit si své životní potřeby a připravit se na poslední část života.

Podle výzkumů probíhajících na území České republiky, lze předpokládat nárůst seniorů, kteří budou řešit otázku zajištění nezbytných potřeb k životu. Budou čelit chudobě. Společnost se snaží této skutečnosti zabránit, avšak zatím bez většího efektu. Nárůst chudoby je zřejmý.

Autorka poukazuje na realitu nastavení systému sociálních dávek tak, jak je tomu doposud. Příkladem autorka uvádí pobírání sociálních dávek v dlouhém časovém horizontu. Přisun dlouhodobé finanční pomoci potlačuje zájem dospělých na účasti vzdělávacích, pracovních a jiných aktivitách, které by pomohly řešit situaci případné chudoby ve stáří.

Teoretická část bakalářské práce je sestavena ze čtyř kapitol. První kapitola teoretické části práce je věnovaná historii vzdělávání lidstva, zaměřila se na možnosti vzdělávání před rokem 1989, kdy politická sféra určovala možnosti vzdělávání, a na rok 1989, kdy došlo k novým možnostem vzdělávání. Následující kapitola popisuje veškeré příležitosti k učení, které jsou obsaženy v celoživotním vzdělávání. Formální a neformální vzdělávání a informační učení se stalo v moderní době nezbytnou součástí přežití. Stáří se stalo předmětem třetí kapitoly. Zabývá se definicí stáří jako takového a fokusuje se na stáří v souvislosti s andragogikou, psychologií a sociologií. Čtvrtá kapitola zachycuje vliv vzdělávání v produktivním věku na chudobu ve stáří. Vymezuje pojmy chudoby, produktivního a postproduktivního věku a rozebírá možnosti a překážky vzdělávání v těchto obdobích.

Při psaní práce autorka studovala odborné knihy a statistiky Českého statistického úřadu, které implementovala do bakalářské práce.

Praktická část bakalářské práce se zabývá samotným výzkumem, zda vzdělávání a vzdělávání je jeden z faktorů, který má vliv na chudobu ve stáří. Na základě výzkumu byly stanoveny hypotézy, které byly potvrzeny. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že vzdělání a vzdělávání je jeden z faktorů, který ovlivňuje chudobu ve stáří.

Autorka poukazuje na skutečnost, že při samotném šetření došlo k vstřícnosti oslovených seniorů, kteří měli zájem dotazník vyplnit a autorku upozornili na další problémy v seniorském věku. Překvapilo ji, že projevíli zájem o vyhodnocení dotazníkového šetření.

Závěrem lze konstatovat, že výzkum bakalářské práce dokázal spojitost mezi vzděláním, vzděláváním a chudobou ve stáří. Praktická část dále upozorňuje na problém nedostatku informací o vzdělávacích institucích, aktivitách, a to především ve městech s nižším počtem obyvatel a s nižším vzděláním lidí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. Lidské zdroje. S.26. ISBN 80-7357-045-9.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. [Praha]: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

NEUSAROVÁ, Jana. *Zájmové a občanské vzdělávání*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2019. ISBN 978-80-143-0

ODBOR STATISTIKY TRHU PRÁCE A ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ, ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zaostřeno na muže a ženy 2021*. 1. Praha: Český statistický úřad, Úřad vlády ČR, 2022. ISBN 978-80-7440-288-3.

ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1997-2.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7.

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4806-1.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

PTÁČKOVÁ, Hana a Radek PTÁČEK. *Psychosociální adaptace ve stáří a nemoci*. Praha: Grada, 2021. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0876-3.

PŮBALOVÁ, Božena, ed. *Vzdělávání dospělých v České republice: výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. Praha: Český statistický úřad, 2018. Lidé a společnost. ISBN 978-80-250-2836-0.

RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3850-5

Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, c2007. ISBN 978-80-254-2218-2.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8.

TOMEŠ, Igor a Kateřina ŠÁMALOVÁ. *Sociální souvislosti aktivního stáří*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3612-2.

TRÁVNÍČKOVÁ, Dana. *Informální učení dospělých*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií Katedra sociologie. Vedoucí práce Prof PhDr. Ladislav Rabušic, CSc.

VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Vyd. 2., rozš. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-008-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-98-3.

VYHNÁNKOVÁ, Kateřina. *Vzdělávání dospělých v České republice a Evropské unii*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-46-4.

Příslušné právní předpisy České republiky

Zákon č.561/2004Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon) In: *Sbírka zákonů České republiky*.2004, [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z https://ppropo.mpsv.cz/zakon_561_2004

Seznam použitých internetových zdrojů

ČERNÝ, Michal. *Npi Metodický portál RVP.cz* [online]. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23058/informacni-chudoba-jako-edukacni-vyzva-i.html>

NĚMEČKOVÁ, Michaela. Lidí v produktivním věku bude ubývat. *STATISTIKA&MY: Magazín Českého statistického úřadu* [online]. 2019 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23058/informacni-chudoba-jako-edukacni-vyzva-i.html>

ROZVOJ VZDĚLÁVÁNÍ: Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit.2023 01 27].Dostupné z:chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://archiv-nuv.npi.cz/uploads/nuv/strategie/Dlouhodoby_zamer_CR_2015_2020.pdf

Sociologická encyklopedie Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. hlavní editor: Zdeněk R. Nešpor [online]. [cit. 2023 01 15]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Chudoba>

Šetření o vzdělávání dospělých. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2023-01-10].
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/setreni_o_vzdelavani_dospelych

VIJA, Petr. Role vzdělávání v přípravě na stárnutí a prodlužování lidského života – 1. část. Npi. Metodický portál RVP.CZ [online]. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/19705/ROLE-VZDELAVANI-V-PRIPRAVE-NA-STARNUTI-A-PRODLUZOVANI-LIDSKEHO-ZIVOTA-1-CAST.html>

SEZNAM ZKRATEK

ČSÚ - Český statistický úřad

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Účast dospělých ve formálním vzdělávání dle věkových kategorií.....	19
Obrázek 2: Účast dospělých v neformálním vzdělávání dle věkových kategorií, 2007-2016	20
Obrázek 3: Osoby ohrožené příjmovou chudobou podle věku a pohlaví v roce 2020	29

Seznam tabulek

Tabulka 1: Pohlaví respondentů	39
Tabulka 2: Věk respondentů	40
Tabulka 3: Dosažené vzdělání	41
Tabulka 4: Počet obyvatel místa bydliště	42
Tabulka 5: Vzdělávací aktivita respondentů.....	43
Tabulka 6: Vzdělání a vzdělávání versus finanční ohodnocení.....	45
Tabulka 7: Opětovné zapojení do pracovního procesu.....	46
Tabulka 8: Důvody zapojení do pracovního procesu	47
Tabulka 9: Vzdělávací instituty	49
Tabulka 10: Návštěvnost vzdělávacích institutů	50
Tabulka 11: Zájmové vzdělávací aktivity.....	51
Tabulka 12: Důvod neúčasti na vzdělávání	52

Tabulka 13: Vyhledávání informací	54
Tabulka 14: Vliv vzdělání a vzdělávání na důchodový věk	55
Tabulka 15: Pomoc státu v případě finančních problémů	56
Tabulka 16: Nevyužití pomoci od státu	57
Tabulka 17: Finanční vzdělávání	59
Tabulka 18: Důvody nezajištění na stáří.....	60
Tabulka 19: Spokojenost v důchodu.....	61

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů	39
Graf 2: Věk respondentů.....	40
Graf 3: Dosažené vzdělání	41
Graf 4: Počet obyvatel místa bydliště	42
Graf 5: Vzdělávací aktivita respondentů	43
Graf 6: Vzdělání a vzdělávání versus finanční ohodnocení	45
Graf 7: Opětovné zapojení do pracovního procesu	46
Graf 8: Důvody zapojení do pracovního procesu	47
Graf 9: Vzdělávací instituty	49
Graf 10: Návštěvnost vzdělávacích institutů	50
Graf 11: Zájmové vzdělávací aktivity.....	51
Graf 12: Důvod neúčasti na vzdělávání	52

Graf 13: Vyhledávání informací	54
Graf 14: Vliv vzdělání a vzdělávání na důchodový věk.....	55
Graf 15: Pomoc státu v případě finančních problémů	56
Graf 16: Nevyužití pomoci od státu.....	57
Graf 17: Finanční vzdělávání.....	59
Graf 18: Důvody nezajištění na stáří	60
Graf 19: Spokojenost v důchodu	61

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník.....	I
----------------------------------	----------

Příloha A – Dotazník

Vliv vzdělávání na chudobu ve stáří

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplněním následujícího dotazníku.

Jmenuji se Lenka Lazurová, jsem studentem Univerzity Jana Amose Komenského a dotazník je předmětem mé bakalářské práce. Výsledky dotazníkového šetření budou použity pouze pro zpracování bakalářské práce na téma „Vliv vzdělávání na chudobu ve stáří.“

V případě zájmu o vyhodnocení tohoto dotazníku mě kontaktujte prostřednictvím e-mailové adresy: lb.c@seznam.cz nebo na telefonním čísle: 773 225 757.

Děkuji.

1 Jaké je Vaše pohlaví?

Vyberte jednu odpověď

- Žena
- Muž

2 Do jaké věkové kategorie patříte?

Vyberte jednu odpověď

- 60-65
- 66-70
- 70 a více

3 Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Vyberte jednu odpověď

- Základní, nižší střední, nižší odborné vzdělání
- Odborné střední vzdělání s výučním listem
- Úplné střední vzdělání s maturitou
- Vysokoškolské vzdělání

4 Město, vesnice, kde žijete má počet obyvatel?

Vyberte jednu odpověď

- 10 000 a méně
- 10 001-50 000
- 50 001-100 000
- 100 001 a více

5 Účastnil/a jste se v posledních deseti letech před nástupem do starobního důchodu nějaké formy vzdělávání?

Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Odborné učiliště, střední škola, VOŠ, vysoká škola
- Zájmové kroužky a kurzy
- Pracovní školení
- Ne
- Jiná

6 Umožnilo Vám Vaše vzdělání nebo vzdělávání (v produktivním věku) lepší pracovní pozici, a tím zvýšení finančního ohodnocení?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

7 Přinutily Vás Vaše životní podmínky v důchodu nastoupit opětovně do pracovního procesu?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

8 Pokud jste opětovně nastoupili do pracovního procesu, uveďte důvod.

Vyberte jednu odpověď

- Finanční stránka
- Sociální kontakt
- Mnoho volného času
- Seberozvoj
- Jiná
- Nezapojil/a jsem se

9 Víte, co je Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku, Univerzita volného času, Klub aktivního stáří?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

10 Navštěvujete vzdělávací instituce jako je Univerzita třetího věku, Akademie třetího věku, Univerzita volného času, Klub aktivního stáří?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

11 Účastníte se v současné době jiných zájmových vzdělávacích aktivit (kurzy, kroužky,...)?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

12 Pokud se v současné době neúčastníte žádné ze vzdělávacích aktivit, jaký byl důvod Vaší neúčasti?

Vyberte jednu odpověď

- Nemám čas
- Nevím, že něco existuje v našem okolí
- Nezajímá mě to
- Aktivitu, kterou bych chtěl dělat je pro mě daleko
- Jsem už starý
- Jiná
- Účastním se

13 Umíte vyhledat informace pomocí internetu?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

14 Vzdělání a vzdělávání ovlivnilo můj důchodový věk. Sdílíte tento názor?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

15 Pokud jste se dostali do finančních problémů v důchodovém věku, využili jste pomoc státu (příspěvek na bydlení a jiné)?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

16 Pokud jste potřebovali pomoc státu, z jakého důvodu jste jí nevyužili?

Vyberte jednu odpověď

- Stydím se
- Nevím, na co mám nárok
- Nevím, na koho se obrátit
- Vyplňování potřebných dokumentů bylo pro mě náročné, vzdal/a jsem to
- Pomohla mi rodina
- Jiná
- Nevyužil/a jsem z důvodu soběstačnosti

17 Spořili nebo investovali jste za účelem zkvalitnění života ve starobním důchodu?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

18 Nespořil/a jsem, neinvestoval/a jsem. Jaký byl důvod?

Vyberte jednu odpověď

- Netušil/a jsem, jak mohu ovlivnit svůj důchodový věk
- Neměl/a jsem dostatečný příjem
- Nemyslel/a jsem na důchod
- Jiná
- Spořil/a jsem, investoval/a jsem

19 Jste spokojený s Vaším životem v důchodu?

Vyberte jednu odpověď

- Ano
- Ne

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lenka Lazurová

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Vliv vzdělávání na chudobu ve stáří

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 56

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 23

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: Mgr.Jana Neusarová Ph.D.